

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՅՅրդ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԱԻԹԵԱՆ ԳՈՐԺԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂԶ ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ

ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ

Բարոյագիտութիւն, Բաղաժ. Կրթութիւն,
Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Թուաբանութիւն,
Գիշական Ուսումներ, Մայրենի լեզու

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Տարրական Ընթացք

Ե. ՊՐԱԿ

ԳԻՐԵ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ

المكتبة الجديدة نام اثر معارف نظارت جليله سنك في ٢٠ شباط سنة ١٣١٥ ت. ١
و ٤٥ نومرولى رخصتنامه سيله و سبباط داوديان معرفتيله ترتيب

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՍՄԲԱՏ ԴԱԻԹԵԱՆ

1901

491.99-8

7-23

29 MAR 2013

8206

491 99-8

1005-10

7-23

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ur

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

II. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Բարի գործեր սիրելու է. —
Արդար կ'ըսուի այն մարդը որ աղէկ գործերը կը սիրէ
և ուրիշներուն իրաւունքը կը յարգէ :

Գեղամ դեռ ութը տարեկան էր : Կիրակի օր մի
եկեղեցիէն կը դառնար , ճամբուն վրայ տեսաւ խեղ-
ճուկ պղտիկ տղայ մը՝ հին ու մաշ հագուստներով , բո-
պիկ՝ որ իրեն կը նայէր : Գեղամին սիրտը ցաւ զգաց :
Անմիջապէս միտքը եկաւ որ նախորդ օրը իր հայրը
քառսուն փարանոց մը տուած էր իրեն , հանեց քառ-
սունոցը՝ պղտիկին ձեռքը դրաւ , « Գնա՛ , ըսաւ ,
հաց ու պանիր առ , կե՛ր , ետքը մեր տունը եկուր » :
Պղտիկին սուղեցուց իրենց տունը , երբ անի եկաւ ,
գնաց աղաչեց իր մօրը որ իր հին վերարկուն այն
աղքատ տղին տայ : Գեղամին մայրը ուրախացաւ որ
իւր տղան այսպէս բարի բաներ կ'ընէ , գրկեց զայն ,
համբուրեց և վերարկուն տուաւ որ խեղճ տղին տանի :

Հայրը իմացաւ տղուն այս ըրածը , կանչեց զանի
իւր քով և ըսաւ . « Ապրի՛ս , աղա՛ս , հի՛մա կը հառ-
կընամ որ դուն աղէկ սիրտ ունիս , դուն արդար մարդ
մը պիտի ըլլաս : Ես շատ ուրախ եմ որ դուն քու
ստակդ , փոխանակ մրգեղէնի կամ խաղալիկի տալու ,
աղքատի մը տուիր » :

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ 50 պրակ

1. Առած. Երբ ուրիշներ երջանիկ ընե՛ք. դուք ալ երջանիկ կ'ըլլա՛ք:

2. Առած. Որչափ կարելի է, շուտով ընկնու ե քա-
րի՛ք մը, սպասելը աղէկ չէ:

Չ. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Կանոնաւոր աշխատութիւն. — Պօղոս սովորութիւն ըրած էր, ամէն օր ճիշտ որոշուած ժամուն դպրոց կը հասնէր ու իր դասերը ժամանակին կը պատրաստէր: Իր ընկերը Մինաս, որ իրմէ աւելի ճարպիկ, աւելի սրամիտ էր ու ամէն դասի մէջ առաջին, շատ անկանոն կ'երթար դպրոց ե ուզած ատենը կ'աշխատէր, չուզած ատենը գրքին վրայ անգամ չէր նայիր:

Պօղոս իր դասերը պատրաստելէ առաջ բան մը չէր ըներ, գիշեր ցորեկ իր հոգը անոնք էին: Այսպէս անցաւ ամբողջ տարին. այն ատեն տեսնուեցաւ որ Պօղոս, թէեւ Մինասէն տկար, բայց շատ մը դասերու մէջ անկէ աղէկ թիւ առած էր: Այսպէս շարունակեց Պօղոս, միշտ կանոնաւոր աշխատեցաւ ե եկաւ օր մը որ դասարանին առաջինն եղաւ. իսկ Մինաս չօրրորդ, հինգերորդ ինկաւ:

Պօղոս երբ մեծցաւ, դպրոցէն դուրս ալ այսպէս կանոնաւոր շարունակեց ե օր մը յաջողեցաւ հարուստ ու շնորհքով մարդ մ'ըլլալ: Իսկ Մինաս, իր անկանոնութեան երեսէն, միշտ մնաց անկանոն վիճակի մէջ, օր մը դրամ ունէր, օր մը չուէր, օր մը աղէկ էր, օր մը գէշ:

3. Առած. Կանաչ կանաչ աշխատելու ե քայց կանոնաւոր աշխատելու ե:

Յ. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ընկերներու նկատմամբ արդարապա ըլլալու է. — Ես տեսած եմ որ պզտիկ տղաք-

ներն ալ իրարու հետ բարեկամութիւն կը կազմեն, մէկը կը սիրեն ուրիշ մը չեն սիրեր: Ի՞նչ է ասոր պատճառը: Օրինակի համար սա Գրիգորը, ամէն տղայ կը սիրէ զինք ե պէտք է որ սիրէ, որովհետեւ աշխատասէր է ու բարի. բայց ձեր մէջը մէկ երկու չար տղաքներ ալ կան (որոնց անունը չեմ ուզեր տալ), մէկը չի սիրեր զանոնք: Այո՛, պէտք է աղէկ ճանշնալ բարին ու չարը, աղնիւ տղան ու նախանձոտ տղան: Սիրեցէ՛ք այն տղաքները որ բարի ու աշխատասէր են, եթէ անոնք աղքատ ըլլան, օգնեցէ՛ք անոնց: Բայց հարկաւ չար ու անպիտան տղայ մը աղէկ տղու մը պէս չի սիրուիր: Ուրեմն պէտք է ճանշնաք ձեր ընկերը, հասկնաք անոնց աղէկ ու գէշ կողմերը, ե անոր համեմատ վարուիք: Այն ատեն կ'ըսուի որ դուք արդարապէս էք, այսինքն արդարութիւն կը ճանչնաք:

4. Առած. Աղէկ ընկերները միշտ սիրելու ե յարգելու ե:

5. Առած. Ընկերի մը առաջիմութեան համար նախանձելու չէ՛, ընդհակառակն՝ ուրախանալու ե:

Գ. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Մարդ մը առած խօսք յարգելու է. — Այո՛, ինչ խօսք որ կուտաք, պէտք է կատարէք զայն: Խօսք տալէ առաջ աղէկ մը խորհեցէ՛ք, կրնա՞ք ընել թէ ոչ: Եթէ կրնաք, խօսք տուէք, եթէ ո'չ՝ մի՛ տաք: Օրինակի համար, ձեր մէկ ընկերին խօսք կուտաք որ կիրակի այս ինչ ժամուն եկեղեցի գաք զինքը գտնէք, պէտք է անպատճառ դաք, անձրեւ ըլլայ, ցուրտ ըլլայ, պէտք չէ ետ մնաք: Գիտէ՞ք ինչ ամօթ բան է, ընկերը սպասցընել ու չի գալ: Մէկէ մը տասը փարա փոխ կ'առնէք ու խօսք

կուտաք որ երկու օրէն տաք, անպատճառ երկու օրէն տալու էք:

Ձեզի պատմութիւն մ'ընեմ որ զարմանաք: Ատե- նով հռովմայեցի զօրավար մը իր թշնամիներուն ձեռքը գերի կ'իյնայ: Թշնամիները իրեն կ'ըսեն չոռով երթայ և զիրենք իրարու հետ հաշտեցնէ եթէ յաջողեցաւ աղէկ, ա'լ ազատուած է ինքը, եթէ ոչ՝ պէտք է որ ետ դառնայ: Մարդը Հռոմ կ'երթայ, բայց փոխանակ հաշտեցրնելու, աւելի՛ կը գրգռէ իր հայրենակիցները և նորէն ետ կը դառնայ թշնամիներուն քով, որոնք զինքը սոսկալի տանջանքներով կը մեռցնեն: Տեսէ՛ք, աս մարդը իր հայրենի քաղաքը երթալէ յետոյ, եթէ ուզէր ետ չէր դառնար, բայց խօսք է տուեր. զիտէր որ զինքը պիտի մեռցնեն, իր խօսքը պահելու համար ետ դարձաւ:

6. Առած. Խօսք տալու առաջ աղիկ մտածե քե պի- տի կրնա՞ս ընել. որովհետեւ խօսք տալը կը նմանի պարսֆի մը եւ պարկեշտ մարդը անպատճառ իր պարսֆը կը վճարէ:

5. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ուրիշիմ պատիւը յարգելու է. — Պատիւէն աւելի թանկագին բան չկայ: Պէտք է որ մարդ մը ինչպէս որ կը պահէ իր պատիւը, այնպէս ալ խնայէ ուրիշներուն պատիւը: Շատ անգամ մարդ պիտի կասկած մը կ'ունենայ ուրիշի մը վրայ ու կըսիսի այդ մարդուն վրայ գէշ խօսիլ: Աղէկ բան չէ ասի, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ սխալինք:

Տանտիկին մը օր մը կը նշմարէ որ իր տունէն շարունակ կերակուրի պնակներ, արծաթէ դգալներ կը պակսին: Կ'իմացնէ իր էրկանն ալ, երկուքն ալ սպասուհիին վրայ կասկած կ'ունենան: Երբ սպասու- հիին կը հարցնեն, անի երգում կ'ընէ որ ինքը գո-

ղութիւն չ'ըներ: Քանի մ'օր նորէն ամաններ կը գող- ղուին: Տանտէրը ինքն իրեն կ'ըսէ որ անպատճառ սպասուհին ըլլալու է, կը բողբէ և բանտը դնել կուտայ զայն: Ասոր վրայ երկու ամիս կ'անցնի: Օր մ'ալ տունը մաքրած ժամանակ, պնակներն ու ար- մ'ալ դգալները կը գտնեն մառանին անկիւնը՝ հին ծաթ դգալները կը գտնեն մառանին անկիւնը՝ հին կողովի մը տակ դրուած: Կը հասկցուի որ տանը տղաքները այս խաղը խաղացած են միամտաբար: Տան տէրը բանտ կը վազէ, աղջիկը կը հանէ անկէ և կ'ուզէ անոր շատ մը ստակ տալ, բայց անօգուտ: Խեղճ սպասուհին սրտի ցաւէն խելքը կորսնցուցած, խենդեցած էր:

7. Առած. Մի՛ բամբասե՛ք ձեր ընկերները:

8. Առած. Մի՛նակ չար տղան գեշ կը գրուցի իր ընկերներուն վրայ:

6. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ուրիշիմ արգելք ըլլալու չէ. — Սահրատ անհանդարտ, խաղացող, խնդացող տղայ մըն էր: Դասի ատեն մտիկ ընել չէր ուզեր. աս հե- րիք չէ, իր ընկերներուն ալ արգելք կ'ըլլար, մէկուն գիրքը կը քաշէր, ուրիշի մը գրիչը կը խլէր, եր- րորդի մը թեւին կը զարնէր: Սահրատի այս վար- մունքը զգուելի էր: Օր մը երբ այսպէս արգելք կ'ըլլար, իր ընկերներէն մէկը ըսաւ. « Մեզմէ ի՞նչ կ'ուզես, եղբայր, դուն կը սորվիս կամ չես սորվիր, մենք բան մը կ'ըսե՞նք. դուն կը խաղաս, կը խըն- դաս՝ մենք արգելք կ'ըլլա՞նք: Ի՞նչ իրաւունքով մեր ժամանակը կը կորսնցնես. դուն ազատ ես քու ու- զածդ ընելու: Մենք կը կարդանք, կը գրենք, մտիկ կ'ընենք, դուն ալ կը խաղաս, կը խնդաս: Դուն քեզի՛ մենք մեզի՛ »: Սահրատ բարկացաւ այս յանդիմանու- թեանը համար, բայց չհամարձակեցաւ խօսիլ և այն օրէն, ա'լ ուրիշներուն արգելք չեղաւ:

9. Առած. Պարկեշ մարդիկ իրարու ազատութիւնը կը յարգեն :

Շ. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Համբերութիւն. — Մարդ մը ի՛նչ որ իր միտքը դնէ, անոր կը հասնի, եթէ շարունակ աշխատի ու համբերէ: Օր կուգայ որ ձախորդութիւն մը կուգայ վրան, պէտք չէ յուսահատի, համբերելու է. յաջող օրեր ալ կուգան, յաջող գործեր ալ:

Տեսէ՛ք, երկրագործը՝ աշնան՝ ցորենի հատիկը կը ցանէ: Ան կը մնայ հողին մէջ ամբողջ ձմեռը և գարնան կը ծլի: Հաւ մ'երեք շաբաթ շարունակ թուխս կը նստի հաւկիթներուն վրայ, մինչեւ որ վառեակները կեանք առնեն և կձեպը կոտրելով դուրս դան: Ըսել է թէ բնութեան մէջ ամէն բան կամաց կամաց և համբերելով ձեռք կը բերուի:

Կարելի է որ ձեզմէ մէկը կ'ուզէ քանի մը լեզու սորվիլ, ուրիշ մը կ'ուզէ նշանաւոր գրող մ'ըլլալ: Շտապելու չէ, յուսահատելու ալ չէ: Ուշիկ ուշիկ կը սորվիք, ամէն օր, ամէն ամիս, ամէն տարի բան մ'աւելի կը սորվիք, միշտ համբերելով, և կուգայ օր մըն ալ որ ձեր ուզածին պէս քանի մը լեզու սորված էք, կամ նշանաւոր գրող մը եղած էք:

10. Առած. Կաթիլ կաթիլ ինկող ջուրը ֆարը կը ծակէ:

11. Առած. Ամեն բարիք, ամեն ուսում համբերութեամբ կը ստացուի:

Տ. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Փափկանկատութիւն. — Հեղինէ դեռ ութը տարեկան էր, երբ իրենց թաղին աղջիկներու վարժարանը դնաց, զինքը առաջին դասարանը դրին: Հեղինէ շատ աղէկ չըմագգեստ մը հագած էր և իր ոսկեգոյն մագերուն վրայ մետաքսէ կապոյտ ժապաւէն մը դրած էին: Հեղինէ տեսաւ որ իր ըն-

կերուհիներուն մեծ մասը աղէկ հագուած չէին և շարունակ զինքը կը դիտէին: Իրիկունը, երբ տուն դարձաւ, ըսաւ մօրը. «Մա՛յր, սա ժապաւէնը հանէ՛ մագերէս, ուրիշ մը տուր, սա չըմագգեստն ալ թող մնայ՝ կիրակի օրերը կը հագնիմ»: — Ինչո՞ւ համար աղջիկս, հարցուց մայրը զարմանքով: — Ա՛խ, մա՛յր, պատասխանեց Հեղինէ, չե՛ս գիտեր ի՛նչ կ'ըլլայ սիրտս: Ընկերուհիներս ամէնքն ալ ինծի պէս հագուած չեն, շարունակ զիս կը դիտեն, կարելի է որ անոնք չեն կրնար ինծի պէս հագուիլ և կը նախանձին իմ վրայ, կարելի է կը ցաւին որ իրենց հայրը այնչափ ստակ չունի որ իրենց ալ մետաքսէ կապոյտ ժապաւէն առնէ, ես չեմ ուզեր որ անոնց սիրտը ցաւի:» Մայրը շատ յուզուեցաւ և հետեւեալ օրը հասարակ չըմագգեստ մը հագցուց աղջկանը ու սովորական ժապաւէն մը դրաւ անոր մագերուն մէջ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ՀԻՆԳԵՐՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ

Եթէ կ'ուզենք արդար ըլլալ, պէտք է ուղիղ ըլլանք և բարի գործերը սիրենք: Ինչ որ մեր ծնողքը, մեր ուսուցիչները մեզի կը յանձնարարեն, պէտք է ճշտութեամբ կատարենք որովհետեւ կանոնաւոր աշխատութեամբ միայն կրնանք մեր ուզածը ձեռք բերել: Աղէկ ճանչնալու է ընկերները և բարիները աւելի սիրելու, աւելի յարգելու է: Երբ խօսք տուած ենք, պէտք է մեր խօսքը յարգենք. եթէ հարկ ըլլայ ամէն նեղութիւն կրելու է ստախօս չըլլելու համար: Պէտք է զգոյշ ըլլալ և բնաւ գէշ չզրուցել մէկու մը վրայ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ այն մարդուն պատիւը կոտրենք անիրաւ տեղ: Ազնիւ տղայ մը բնաւ ուրիշին արգելք չ'ըլլար: Ուրիշին գործը, հանգստութիւնը և անձնիշխանութիւնը չի խանգարեր: Ամէն բանի մէջ փափկանկատ և համբերող ըլլալու է:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ԱԶԳԱՅԻՆ — ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ, ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ ԿՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Պատրիարքարանի իրաւասութեան տակ են վանքերը, եկեղեցիները, դպրոցները եւ ուրիշ բարեգործական հաստատութիւնները, որոնք կը մատակարարուին ժողովրդին նուէրներով:

2. Վանքեր. — Կրօնական կեդրոններ են վանքերը ուր կը պատրաստուին միաբաններ: Կան որ ժառանգաւորներու դպրոց ունին, ինչպէս էջմիածին, Երուսաղէմ, Սիւս, Արմաշ, Եւլն. Ունին վանահայր եւ վանական ժողովներ:

3. Եկեղեցիներ. — Պոլսոյ թաղերուն մէջ ու դաւառները կան բազմաթիւ հայ եկեղեցիներ:

Պոլսոյ եկեղեցիներն ունին Բարոզիչներ եւ Գաւառները՝ Առաջնորդներ որ Պատրիարքի փոխանորդ են ու Խարէի ժողովներու մէջ ալ աթոռ ունին, ըստ պետական օրէնքի: Առաջնորդները կը նախագահեն Գաւառ. ժողովներու եւ Թաղ. Խորհուրդներու (Տէս Դ. պրակ էջ 11—12, Դաս 4):

4. — Պոլսոյ մէջ է Ս. Փրկչի Հիւանդանոցը որ կը կառավարուի յատուկ Հոգաբարձութեան մը ձեռք: Հոն կը պատասպարուին հիւանդներ, ծերեր, որբեր եւլն: Վեհ. Կայսրը շնորհած է առօրեայ 600 օխա հաց եւ 150 օխա միս:

Հիւանդանոցը հաստատած է Գաղազ Ամիրան ասկէ 70 տարի առաջ:

5. — Ամէն եկեղեցի ունի իր յարակից Թաղային վարժարանը որ կը կառավարուի հոգաբարձութիւններու ձեռք: Կեդր. Ուսումն. Խորհուրդը կուտայ կըրթական ուղղութիւնը եւ ամէն աշակերտ կամ աշակերտուհի թոշակ կը վճարէ:

Կան նաեւ մասնաւոր վարժարաններ:

1. — Որո՞ւ իրաւասութեան տակ են Ազգ. հաստատութիւնները: 2. — Ի՞նչ է վանքը: 3. — Եկեղեցիներուն քարոզիչներն ու Առաջնորդները ի՞նչ պաշտօն ունին: 4. — Հիւանդանոցը ո՞վ կը կառավարէ: 5. — Ո՞վ կը կառավարէ Թաղային վարժարանները: — Ի՞նչ կ'ընէ Ուսումն. Խորհուրդը:

2. ԴԱՍ. — ՎԱՐՁԱԿԱՆ — ԴԻՒԱՆԱԿԱՆ ՍԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐ

1. Ամէն ժողով համարատու է զինք ընտրող մարմինին, օրինակ Տեսուչ Խորհուրդները (Տնտեսական, Ուսումնական եւլն.) որ Խառն ժողովէն կամ Վարչութեանէն կ'ընտրուին, տարուէ տարի իրենց գործառնութեանց հաշիւը կուտան Վարչութեան:

2. Ժողովներու որոշումները այն ատեն օրինաւոր են երբ մեծամասնութեամբ կը տրուին:

3. Տեսուչ Խորհուրդներու անդամները ամսաթոշակ չեն ստանար, ձրի կը պաշտօնավարեն եւ երկու տարին անգամ մը կը վերընտրուին Ազգ. Վարչութեան հետ:

4. Ամէն Խորհուրդ կամ ժողով ունի Ատենապետ մը որ կը հսկէ Խորհրդակցութիւններուն, վիճաբանութիւնները կը վարէ, կարծիքները կը հաւաքէ եւ տրուած որոշումները կ'ամփոփէ: Ատենապետը մը որ վիճաբանութիւնները կը գրէ արձանա-

գրութեան տոմարին մէջ, եւ տրուած որոշումներուն համեմատ, պէտք եղած նամակները կը գրէ: (Այդ նամակները պէտք է կրեն Ատենապետին ու Ատենադպրին ստորագրութիւնները եւ ժողովին կնիքը:)

Գանձապետ մը, եթէ ժողովը գրամական գործ ունի, նոյնպէս եւ Հաշուակալ մը եւ Անդամներ կամ Խորհրդականներ:

Ծ. Վարչութեան կամ ժողովի մը կողմէ գրուած նամակները կը կոչուին պատճառագիր:

Թ. Ի հարկին, թուականոր գրագիր մը կը կատարէ գրի աշխատութիւնները:

Շ. Ժողովին գումարումը կ'ըսուի ցիւս:

Նիստը սկսելու համար, Ատենապետը Ասեանք բաց է կ'ըսէ, եւ կը սկսին Օրակարգին մէջ եղած խնդիրներուն վրայ խօսիլ: Օրակարգ կ'ըսեն այն ցուցակին որ կը պարունակէ վիճաբանութեան նիւթ ըլլալիք խնդիրները:

1.— Տեսուչ Խորհուրդները որո՞ւ համարատու են. Ի՞նչ ըսել է համարատու եւ համարառու: 2.— Որոշումները ե՞րբ օրինաւոր են: Ի՞նչ ըսել է մեծամասնութիւն: 3.— Տեսուչ Խորհուրդներուն անդամները թոշակ կ'առնեն: Քանի տարին անգամ մը կ'ընտրուին: 4.— Ժողովները ի՞նչ տեսակ անդամներ կ'ունենան: Ի՞նչ կ'ընէ Ատենապետը, իսկ Ատենադպիրը: Գանձապետը: Հաշուակալը: Խորհրդակա՞նը: 5.— Ի՞նչ ըսել է պաշտօնագիր: 6.— Ի՞նչ կ'ընէ գրագիրը: 7.— Ի՞նչ ըսել է նիստ եւ ի՞նչպէս կը կազմուի: Ի՞նչ է օրակարգ ըսուածը:

3. ԴԱՍ. — ԵՆՈՒՆԴ, ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՀ

1. Ինչպէս տեսանք, (Բ. Պրակ, 3 Դաս, էջ 12-13) ծնունդները կը գրուին Թաղ. Խորհրդի Արձանագրու-

թեան տետրակը եւ Օսմանի քեզֆեքսի կը տրուի ամէն նոր ծնած երախայի համար:

2. Նոյն արձանագրութիւնը կը հաղորդուի նաեւ Պատրիարքարանի Անցագրատան Դիւանին, ուր մեծ տոմարի մը մէջ կ'անցնի ամէն նորածին հայու անունը:

3. Երբ ամուսնութիւն պատահի, ամուսնանալիք մանչուն եւ աղջկան կողմէ Պատրիարքարան կը դիմեն Խրամանի ըսուած թուղթը առնելու համար: Այդ թղթով է որ քահանան կրնայ կատարել պսակը:

4. Դարձեալ, երբ մահ պատահի, կը ծանուցուի Անցագրատան Դիւանին, որ մեռնողին անունը կը ջնջէ տետրակին մէջէն եւ Օսմանի քեզֆեքս, բժիշկին տեղեկագրին հետ, կը տրուի Առողջապահական Վարչութեան (Սրիհիյէ Խարէսի) որ թաղման արտօնութիւն կուտայ:

Այս ամէն գործողութիւններ գաւառներն Առաջնորդարաններու մէջ կը կատարուին:

5. Անցագրատան Դիւանին կը դիմեն նաեւ ամէն անոնք որ կալուած կը գնեն կամ կը ծախեն, կամ ճամբորդութեան համար անցագիր (միւրուր քեզֆեքսի) կ'առնեն, կամ ո՛ր եւ է պաշտօնական վկայագրի պէտք ունին: Ամէն մարդ այս առիթներով կը վճարէ Պատրիարքարանին՝ իր ազգ. տուրքը (տարեկան, 25-50 կամ 75 լրջ.) եւ Հիւանդանոցի համար 12 լրջ. ի նուէր մը:

1.— Օսմանիյէ Թէզքէրէսին որո՞ւ կողմէ կը տրուի: 2.— Երախաներու ծնունդը ո՞վ կը հաղորդէ Պատրիարքարանին եւ ինչո՞ւ: 3.— Ի՞նչ է Խրամանի ըսուածը: 4.— Երբ մահ պատահի, ի՞նչ գործողութիւններ կան կատարուելիք: 5.— Որո՞նք կը դիմեն Անցագրատան դիւանին: Ի՞նչ է Ազգ. տուրքը:

4. ԴԱՍ.— ՃԱՄՅՈՐԴՈՒԹԻՒՆ, ԱՆՅԱԳԻՐ

1. Առուտուրի մարդիկ քաղքէ քաղաք կ'երթան իրենց վաճառքը ծախելու կամ ուրիշ տեղի բերքերը գնելու համար:

2. Հայրս, որ վաճառատան մը մէջ պաշտօնեայ է, բուրդ ու ափիօն գնելու համար էնկիւրիւ զրկուեցաւ: Բայց ճամբայ ելլելէ առաջ, մեր թաղի մուխթար Ստեփանին գնաց եւ անկէ իյմուհապէր մը առաւ, տաճկերէն գրուած: Այս թղթին մէջ մուխթարը գրած էր հօրս անունը, հայրանունը, մականունը, տարիքը, արհեստը, մեր տունին թիւն ու փողոցը, եւ կ'ըսէր թէ այս անուն անձը առուտուրի համար էնկիւրիւ պիտի երթայ, անոր անցագիր մը տրուելու է: Մուխթարը այդ թուղթը կնքեց, դրօշմաթուղթ փակցուց, թուական ալ դրաւ եւ յանձնեց հօրս, անկէ 5 զրշ առնելով:

3. Հայրս այդ իյմուհապէրը տարաւ Պատրիարքարանի Անցագրատան Դիւանը, հոն ալ այդ թուղթը եւ մուխթարին գրածը հաստատելով՝ նորէն կնիք դարկին, այս անգամ Պատրիարքարանի կնիքը: Ասոր համար ալ հայրս վճարեց 12 զրշ. Ազգ. Հիւանդանոցին համար:

4. Այն ատեն հայրս այդ իյմուհապէրը տարաւ Մարգահամարի վերատեսչութիւն (ՆուՅուս իսաբեաի) ըստած պաշտօնատունը ուր իյմուհապէրին մէջ գրուած տեղեկութիւններուն համեմատ, անցագիր մը յանձնուեցաւ իրեն, որով ճամբորդելու իրաւունք ստացաւ:

5. Միւս օրը, կանուխ, հայրս առաւ ճամբու պայուսակը, քիչ մը ուտելիք, նսեւ Օսմանիյէ թէգքէ-

րէսին եւ Միւրուր թէգքէրէսին (անցագիրը): Գնաց Հայտար փաշա, երկաթուղիի կայարանը, էնկիւրիւի համար շրդ կարգի տոմսակ մը գնեց 156 զրշ. վճարելով: Շոգեկառք նստելու պահուն, ոստիկանութեան պաշտօնեաներուն ցոյց տուաւ վերոյիշեալ թղթերը, եւ յետոյ մտաւ Բ. կարգի վակոն մը ուր մէկ երկու ճամբորդներ ալ կային: Ժամը հապիւ մէկն էր. երեք անգամ զանգակ հնչեց, շոգեկառքին սուլիչը խլացրնող սոյլ մը արձակեց, եւ կառախուսմբ ծանր ծանր ճամբայ ելաւ, ու իսկոյն սուրաց անհետացաւ:

6. Անցագիրը որ հօրս ինքնութիւնը կը յայտնէ, իրեն համար կարեւոր է թէ՛ մեկնած եւ թէ՛ դարձած ատենը, ցոյց տալու համար ոստիկանական պաշտօնեաներու:

7. Օտար երկիրներ ճամբորդելու համար անցագիրներ կը վաւերացուին հիւպատոսներէ, և օտարականներն ալ իրենց անցագիրը Արտաքին Գործերու Նախարարութեան վաւերացընել տալու պարտաւոր են:

1. — Մարգի ինչո՞ւ կը ճամբորդեն, ի՞նչ ըսել է անցագիր (Արաբ. միւրուր = անցնիլ ըսել է): 2. — Անցագիր առնելու համար է՛ն առաջ ո՞ւր դիմելու է: Ի՞նչ է մուխթարը եւ ի՞նչ տեսակ գործերու կը խառնուի, Իյմուհապէրին մէջ ի՞նչ բաներ կը գրէ մուխթարը: 3. — Առ իյմուհապէրը ո՞ւր կը տանին: 4. — Յետո՞յ ուր կը տանին՝ պատմեցէր: 5-6. — Ի՞նչ օգուտ ունի անցագիրը: Առանց անցագրի ճամբորդողները ի՞նչ կ'ըլլան: 7. — Օտար երկիր գալիսները եւ օտար երկիրներէ եկողները իրենց անցագիրը ո՞ւր վաւերացընել կուտան:

ՀԱՅ - ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ՍԱՆԴՈՒԽՅ ԿՈՅՍ

[Կրկնել՝ Թաղէսու եւ Քարբուղիմէոսի, Աբգար եւ Սա-
նատրուկի պարագաները, Գ. պրակ, դաս 5-6, էջ 16-17]

1. Ս. Սանդուխտի շարականը. — Ս. Սանդուխտի
նահատակութեան ի յիշատակ, կ'երգենք սա շա-
րականը.

Քեւ պարծի այսօր Սուրբ Եկեղեցի,
Ո՛վ Վկայունի Սուրբ Սանդուխտ.
Որ զնայականն քո թողեր զպաշտօն
Վասն Քրիստոսի հեղեր զարիւն քո սուրբ:

Առաւելեցաւ առաքելոյն Թաղէի
Եւ ի հաւաստ հեմարիս հաստատեցաւ՝
Ոյ խառնելով ընդ հեթանոսական պաշտօնս
Արժանի եղեր վերանալ առ հայր:

Այս երկու տուն շարականը հին Հայերէն կամ
Գրաբար լեզուով գեղեցիկ գրուածք մ'է, որուն ի-
մաստը սա է.

Քեզմով կը պարծի այսօր Սուրբ Եկեղեցին,

Ո՛վ մարտիրոսոսի Սուրբ Սանդուխտ.

Դուն քու հօրդ փառքն ու մեծութիւնը թողուցիր

Եւ Քրիստոսի համար սուրբ արիւնդ թափեցիր:

Աշակերտ եղար Թաղէոս առաքելին

Եւ ճշմարիտ հաւատքի մէջ հաստատուեցար.

Կռապաշտական հաւատքը մերժեցիր

Եւ արժանի եղար Աստուծոյ քով բարձրանալու:

2. ԴԱՍ. — ՆԻԿԻՈՅ ԺՈՂՈՎԸ

2. Նիկիոյ ժողով ու Ս. Արիստակէս. — 325ին,
Նիկիոյ մէջ գումարուեցաւ Տիեզերական առաջին ժո-
ղովը: Ներկայ էին 318 հայրապետ որ համաձայնու-
թեամբ վճռեցին, Արիոս հերետիկոսին հակառակ, թէ
Որդին Աստուած Հօր համազօր եւ համազոյ է, այսինքն
Յիսուս, Որդի Միածին, նոյն ինքն Հօր բնութենէն է:

3. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ այս ժողովին կան-
չուեցաւ բայց ինք չուղեց երթալ, իր տեղը զրկեց
Արիստակէսը զոր արդէն առաջուրն է իրեն տեղապահ
ընտրած էր: Նիկիոյ ժողովը սահմանեց քրիստոնէա-
կան Հաւատքին Հանգանակը զոր Արիստակէս բերաւ
Հայոց եւ զոր նոյնութեամբ պահած ենք մինչեւ այսօր:
Արիստակէս հետը բերաւ նաեւ ժողովին սահմանած
Եկեղեցական քանի մը կանոնները:

4. Ս. Գրիգորի մահուրնէ ետք, Հայրապետական
կամ Կաթողիկոսական աստիճանն երկար ատեն իր
ցեղին մէջ մնաց: Ս. Արիստակէս, Ս. Վրթանէս եւ
իրենց սերունդը յաջորդաբար կաթողիկոս ընտրուե-
ցան որոնք Ս. Գրիգորին սկսած առաքելական ջանքն
ու քարոզութիւնը յառաջ տարին:

2. — Տիեզերական առաջին ժողովը ե՞րբ եւ ո՞ր գումար-
ուեցաւ, Որո՞նք ներկայ էին: 3. — Հայերուն կողմէ ո՞վ գնաց
այդ ժողովին, Արիստակէս ի՞նչ բերաւ այդ ժողովէն: 4. — Լու-
սաւորչէն ետքը ո՞վ եղաւ Հայերուն կաթողիկոս:

3 ԴԱՍ. — ՀԱՌԱՏՔԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿ

5. Ահաւատակ քրիստոնէական հաւատալիքներուն ամփոփումը որ յօրինուեցաւ Նիկիայի ժողովին մէջ :

Հաւատամքի մի Աստուած, ի Հայրն ամենակալ, յԱրարիչն երկնի եւ երկրի, երեւելեաց եւ աներեւուածից :

Եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս յՈրդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ միածին, այսինքն յեղեւծնէ Հօր :

Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ, յԱստուծոյ ճշմարտէ ծնունդ եւ ոչ արարած :

Նոյն ինքն ի բնութենէ Հօր՝ որով ամենայն ինչ եղեւ յերկինս եւ ի վերայ երկրի, երեւելիք եւ աներեւոյթք :

Որ յաղագս մեր՝ մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան՝ իջեալ յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն՝ Հոգւովն Սրբով :

Որով էառ մարմին, հոգի եւ միտք եւ զամենայն որ ինչ է ի մարդ, ճշմարտապէս եւ ո՛չ կարծեօք :

Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ, յերրորդ աւուր յարուցեալ ելեալ ի յերկինս նովին մարմնովն՝ նստաւ ընդ աջմէ Հօր :

Գալոց է նովին մարմնովն եւ փառօք Հօր, ի դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս : Որոյ թագաւորութեան ոչ գոյ վախճան :

Հաւատամք եւ ի Սուրբ Հոգին՝ յանեղն եւ ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս եւ ի Մարգարէս եւ յԱւետարանս :

Որ էջն ի Յորդանան, քարոզեաց զառարեալն, եւ բնակեցաւ ի սուրբսն :

Հաւատամք եւ ի մի միայն Հնդհանրական եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի :

Ի մի մկրտութիւն, յԱպաշխարութիւն, ի Քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց :

Ի Յարութիւնն մեռելոց, ի Դատաստանն յաւիտենից հոգւոց եւ մարմնոց, յԱրքայութիւն երկնից եւ ի կեանսն յաւիտենականս :

Իսկ որք ասենն՝ էր երբեմն յորժամ ո՛չ էր Որդին, կամ էր երբեմն յորժամ ոչ էր Սուրբ Հոգին, կամ թէ յոչէից եղեն կամ յայլմէ էութենէ ասեն լինիլ զՈրդին Աստուծոյ եւ կամ զՍուրբ

Հոգին, եւ թէ փոփոխելիք են կամ այլալելիք, զայնպիսինս նորովէ կաթողիկէ եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի :

6. Ս. Արիստակէս աս հանգանակը բերաւ Լուսաւորչին, ան ալ կարդալով՝ սա յաւելուածը բրաւ :

« Իսկ մեր փառաւորեսցուք որ յառաջ քան զյաւիտեանս, երկիրպագանելով Սրբոյ Երրորդութեանն եւ միոյ Աստուածութեան՝ Հօր եւ Արդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն :

7. Աս յաւելուածով՝ երանաշնորհ Լուսաւորիչը սեւ կ'ուզէ որ աւելորդ է կրօնական անխմատ վէճերով զբաղիլ. կարեւորն է ճշմարիտ ու անկեղծ սրտով հաւատալ Աստուծոյ եւ աղօթել անոր :

5. — Կրօնական հաւատալիքները ինչի՞ մէջ ամփոփուած են. 6. — Ի՞նչ աւելցուց Լուսաւորիչը : 7. — Ի՞նչ հասկցընել կ'ուզէր այդ յաւելուածով :

4 ԴԱՍ. — ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ՅԱՋՈՐԴՆԵՐԸ

8. Ս. Արիստակէս. — Լուսաւորչի որդին ու յաջորդը հեթանոսական մոլորութիւններէ ժողովուրդը զգուշացընելու աշխատեցաւ և ասոր համար իր կեանքը զոհեց : Այսպէս, Արիստակէս հայրապետը, քանի մը տարի կաթողիկոսութիւն ընելէ ետքը, Արքեպիսկոպոսին վատ արարքը յանդիմանելուն համար չարաչար սպաննուեցաւ :

9. Ս. Վրթաճէս. — Արիստակէսի եղբայրն ու յաջորդը, Ս. Վրթանէս, եկեղեցիին մէջ պաշտօն կատարած ատեն Տարօնի կռապաշտ ժողովուրդը վրան յարձակեցաւ, քիչ մնաց պիտի մեռցնէին, բայց կըրցաւ ազատիլ իր թշնամիներուն ձեռքէն :

10. Ս. Յուսիկ. — Ս. Վրթանէսին կը յաջորդէ իր ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ 50 պրակ

կրտսեր որդին Ս. Յուսիկ, 355 թուականին: Աս ալ կ'աշխատի հին՝ կռապաշտական սովորութիւններն արգելել: Թող չի տար որ Յուլիանոս ուրացողին պատկերը եկեղեցիին մէջ կախուի: Ասոր համար Տիրանդինքը կը սպաննէ ծեծելով:

11. Ս. Յուսիկէն ետքը, կաթողիկոս եղաւ Ս. Գրիգորի աշակերտը և անոր ձեռնադրած Դանիէլ անուն ծերունի եպիսկոպոսը: Դանիէլին մահուընէն ետքը, անոր յաջորդեց Փառէն կամ Փառներսէզ որ 5 տարի կաթողիկոսութիւն ըրաւ:

8. — Ի՞նչ ըրաւ Արիստակէս: Ինչո՞ւ սպաննուեցաւ: **9.** — Ո՞վ է Ս. Վրթանէս: **10.** — Ս. Յուսիկ Ս. Վրթանէսին ի՞նչն էր: Ի՞նչպէս մեռաւ: **11.** — Ո՞վ յաջորդեց Ս. Յուսիկին:

5. ԴԱՍ. — ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՐԹԵԻ

12. Մեծն Ներսէս կարողիկոս կ'ընտրուի. — Փառէնի մահուընէն ետք, կաթողիկոս ընտրուեցաւ Ս. Ներսէս որ Աթանազինէսի որդին և Կ. Յուսիկ հայրապետին թոռն էր: Այս հայրապետը թէ՛ սրբութեամբ և թէ՛ գիտութեամբ նշանաւոր էր, և Հայ եկեղեցիին գլխաւոր զարդերէն մէկը: Կեսարիայէն ձեռնադրուած դաւնալէն ետք, սքանչելի բարեկարգութիւններով Հայ եկեղեցին պայծառացուց: Իր ընտիր կենցաղավարութեամբ ժողովրդին միջեւ խաղաղութեան կապ մ'էր: Մեռաւ 373ին թոյնով:

13. Մեծն Ներսէսի մեծագործութիւններն ու Խաղ եպիսկոպոս. — Մեծն Ներսէս Հայ. Սուրբ Եկեղեցւոյ նշանաւորագոյն հայրապետներէն մէկն է. շինեց վանքեր, աղքատանոցներ, ուրկանոցներ ու հիւանդանոցներ, զրաւ եկեղեցական կարգեր ու կանոններ,

որով եկեղեցիին ու Հայոց բարեբար հանդիսացաւ և իրաւամբ վայելեց Մեծ տիտղոսը: Վանքերու եւ ուրիշ Ազգ. բարեպաշտական հաստութեանց տեսչութիւնն յանձնած էր Խաղ սարկաւարդին որ յետոյ վարդապետ ու եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ:

14. Մեծն Ներսէս՝ բարձրահասակ, առոյգ ու գեղեցիկ մարդ էր: Բնաւորութիւնն ալ շատ ազնիւ, ողորմած ու բարի: Միշտ իրեն սեղանակից կ'ընէր աղքատները, և կարօտ հիւանդները ինք անձամբ կը խնամէր. անոնց վէրքը կը լուար, կը կապէր:

15. Աս մեծ հայրապետին կը յաջորդեն Ալբիանոս եպիսկոպոսին ցեղէն քանի մը կաթողիկոսներ, որոնք ազնուականներու կամքին կը հետեւէին և անոնց գէշ գործերուն աչք կը գոցէին: Աս պատճառով, ժողովուրդն ալ զիրենք չէր սիրեր, եւ « Իշխանի սեղան օրհնող կաթողիկոս » կ'ըսէր անոնց:

12. — Ո՞վ յաջորդեց Փառէնին: Ս. Ներսէսին հայրը ո՞վ էր, իսկ մեծ-հայրը: Ո՞ւր կը ծնուեցաւ եւ ձեռնադրուեցաւ:

13. — Ի՞նչ գործեր ըրաւ Ս. Ներսէս եւ ի՞նչ տիտղոս ունի: Ինչո՞ւ համատառեց: **14.** — Ի՞նչպէս մարդ էր Մեծն Ներսէս՝ մարմնով ու բնաւորութեամբ: **15.** — Որո՞նք յաջորդեցին Ս. Ներսէսին: Ասոնց ի՞նչ անուծ կուտար ծողովուրդը:

6. ԴԱՍ. — ՇԱՐԱԿԱՆ

Ս. ՆԵՐՍԷՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՈՒ ԽԱՂ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ

16. — Սա շարականը կ'ընդենք եկեղեցիի մէջ, տօնելու համար պանծալի յիշատակը Ս. Ներսէս Մեծ հայրապետին, որ իր մեծագործութիւններով Ազգ. եկեղեցական ամէնէն նշանաւոր դէմքը կրնայ նկատուիլ:

Որ ըզլոյս անճառ շնորհաց Աստուածային քո գիտութեանդ ծագեցեր յաշխարհս... գթած Հայր երկնաւոր, գթա՛ ի մեղուցեալքս:

Որ ընտրեցեր յորովայնէ զմաքրեալն հոգևով Սուրբն Ներսէս, ժառանգել զվիճակ հայրենի, հովուել արդարութեամբ և իրաւամբ:

Որ օրինօք ճշմարտութեանն զարդարեաց զեկեղեցի, կարգաւորեալ բարեպաշտութեամբ. սոցին ազաչանօք խնայեա ի մեզ Քրիստոս:

Որ յերջանիկ ընտրեալ սրբոց հայրապետացն ժողովոյն, գերագոյն փառօք պատուեցաւ Սուրբն Ներսէս զաւանել Աստուած զՀոգին ճշմարիտ ընդ Հօր եւ Որդւոյ:

Որ ըզժամկեալ խորհուրդ ասպագայից ժամանակաց յայտնեցեր Սրբոյն Ներսէսի. սորին ազաչանօք խնայեա՛ ի մեզ, Քրիստոս:

Որ ի վերայ պատուիրանաց թագաւորին երկնաւորի ղգեաթակ մահու ընկալաւ ի թագաւորէն և փոխեցաւ ի յերկինս ի լուսեղէն յառագատուն:

Երգահիւսեաց

ՅՈՎ. ՀԱՆՆԵՍ ՎՐԴ. ՊԼՈՒՋ

Երգնկացի

16. — Ո՞րն է Ս. Ներսէս Հայրապետին շարականը: Այս գրաբար հատուածը մեկնեցէք աշխարհաբարի:

7. ԴԱՍ. — ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

17. Ս. Սահակ Պարբեւ եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց. — Մեծ Ներսէսին յաջորդող Կաթուղիկոսներն են Սահակ, Զաւէն, Ասպուրակէս (Տես 50 Դասի, 140 հատուածը, էջ 19, Իսխանի սեղան օրհնող Կաթողիկոսներ):

18. Ասպուրակէսէն ետքը կուգայ Ս. Սահակ Պարթեւ Հայրապետը (389-440) որ Ս. Ներսէսի որդին ու ձեռնաստուն աշակերտն էր: Ամուսնացած էր և ունէր աղջիկ մը՝ Սուրբ Վարդանի մայրը:

Ս. Սահակ, Լուսաւորչի վերջին շառաւիղը, Բիւզանդիոնի նշանաւոր դպրոցներուն մէջ կրթուեցաւ: Զարգացած և ուսումնական մարդ էր: Երբ հայրենիք վերադարձաւ, ժողովուրդն ու երեւելիները միաձայն հաւանութեամբ զինքը կաթողիկոս կ'ընտրեն: Օծումը կը կատարուի 12 հայ եպիսկոպոսներու ձեռքով:

19. Պարսկաստան կ'երթայ Պարսից Արտաշիր Բ. էն իր հայրապետական հրովարտական առնելու, և ետ դառնալով՝ կը սկսի հոգեւոր բարիքներով ծաղկեցնել Հայերը: Եկեղեցիները պայծառացուց, բարեգործական հաստատութիւններ հիմնեց և եկեղեցական կանոններ սահմանեց:

20. Ս. Սահակ մտածեց որ Հայերը դրացի Յոյներուն ու Պարսիկներուն ձեռքէն ազատելու միջոցն է հայ լեզուն ու գրականութիւնը ծաղկեցնել, և քրիստոնէական ուսումնի ու հաւատքը հայ ժողովրդին հայ լեզուով բացատրել:

21. Ս. Սահակ իր այս խորհուրդը գործադրելու համար իրեն աջակից ու օգնական առաւ Ս. Մեսրոպ վարդապետը որ Ս. Ներսէսի աշակերտն էր և Դիւանադպիր: Լաւ գիտէր Յունարէն, Ասորերէն և Պարսկերէն: Աս ալ իր կնիկէն զատուեցաւ ու մտաւ վանք մը, ուր շատ աշակերտներ կրթեց:

17. Որո՞նք յաջորդեցին Ս. Ներսէսին: — 18. Ասպուրակէսէն ետքը ո՞վ Կաթողիկոս եղաւ: Ո՞ր թուականին: Ո՞վ էր Ս. Սահակին աղջիկը: Ո՞ր կրթուեցաւ Ս. Սահակ. Բիւզանդիոնէ դառնալէն ետքը ի՞նչ եղաւ: — 19. Յետոյ ո՞ր գնաց: Ինչո՞ւ գնաց: — Ս. Սահակ ի՞նչ բարիքներ ըրաւ հայ ազգին: — 20. Ի՞նչ մտածեց: — 21. Ո՞վ եղաւ Ս. Սահակին աջակից: Որո՞ւ աշակերտ էր Ս. Մեսրոպ: Ի՞նչ լեզուներ գիտէր. ի՞նչ պաշտօն կը վարէր առաջ: Յետոյ ինչ ըրաւ:

8. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ե. ԱՄՍՈՒԱՆ

Շարականները մեր հայրապետներէն յօրինուած կրօնական երգեր են, գրաբար լեզուով: Քրիստոսի, Ս. Աստուածածնի, առաքեալներու, Սուրբերու անունն նուիրուած են անոնք և պէտք է սորվինք՝ թէ՛ իբրեւ մաս եկեղեցական գիտելիքներու և թէ՛ գեղեղեցիկ լեզուին համար որով շարադրուած են այդ բանաստեղծութիւնները: Ասոնցմէ ոմանք գրական գոհարներ են:

Նիկիոյ ժողովին ներկայ եղաւ Լուսաւորչի որդին Ս. Արիստակէս որ բերաւ « հաւատքի հանգանակը »:

Հանգանակին մէջ ամփոփուած են քրիստոնէական կրօնքին սկզբունքներն ու հաւատալիքները, որոնց վրայ քանի մը տող ալ Ս. Լուսաւորիչ աւելցուց, որպէս զի Հայերը կրօնական վէճերէ զգուշանան և Աստուծոյ յատկութիւնները չքննադատեն:

Ս. Լուսաւորիչին յաջորդ եղան Ս. Արիստակէս, Ս. Վրթանէս, Ս. Յուսիկ, Դանիէլ և Փառէն հայրապետները. ասոնց ալ յաջորդեց

Ս. Սեմն Ներսէս Պարբի որ եկեղեցիին և ազգին շատ բարիքներ բրաւ ու պայծառացուց զանոնք. վանքեր, աղքատանոցներ, ուրկանոցներ և հիւանդանոցներ հաստատեց: Ինք կերպարանքով գեղեցիկ մարդ էր և շատ ալ բարեսիրտ:

Շահակ, Ջաւէն և Ասպուրակէս իրենց նախորդին չկրցան հաւասարիլ, չկրցան մեծամեծներու գէշ բարքերն ու սովորութիւններն ուղղել, ուստի կոչուեցան « իշխանի սեղան օրհնող կաթողիկոսներ »:

Ս. Սահակ Պարբի հայրապետը Քրիստոսի 389-440ին ապրեցաւ: Աս ալ Ներսէսին արժանաւոր յաջորդ եղաւ, ուրիշ բարեգործութիւններէն աւելի նշանաւոր է իր ջանքը՝ ծաղկեցրնելու համար հայ լեզուն ու գրականութիւնը որուն շնորհիւ Հայերը Յոյներուն ու Պարսիկներուն հետ չխառնուեցան: Իր գործակիցն եղաւ Ս. Մեսրոպ վարդապետ Մաշթոց:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ԵԶԵՐՔԸ

1. Մարմարա ծովուն Եւրոպական հիւս. եզերքին վրայ կան արեւելքէն դէպ ի արեւմուտք՝ Կ. Պոլիս, Սիւլվրի, Էրէյլի, կամ Արթաքի, Ռոտտաթոյ կամ Թէքիրտաղ ու Կէլիպօլու ծովեղերեայ քաղաքները:

2. Մարմարայի Ասիական հարաւային եզերքը կան արեւելքէն դէպ ի արեւմուտք՝ Իզմիտի ծոց, Մուտանիայի ծոց, Գարուտաղի ծոց ու Էրտէկի ծոց:

Եւրոպ-հիւսիս. եզերքը ձեւացած են փոքրծոցեր:

3. Իզմիտի ծոցին եզերքը կան Կէյպղէ, Հէրէքէ, Իզմիտ, Գարամուսալ ու Եալօլա քաղաքները: Գարուտաղի ծոցին եզերքը՝ Գարուտաղ քաղաքը, Էրտէկի ծոցին եզերքը՝ Էրտէկ: Բոլոր այս քաղաքները Պոլսոյ հետ հաղորդակցութիւն ունին երթեւեկող շոգենաւերու միջոցաւ:

4. Մարմարայի մէջ, Ասիական ծովեղերքին մօտ, կան քանի մը կղզիներ որ կը կոչուին « իշխանաց կղզիներ »: Ասոնց գլխաւորներն են Բորքի կամ Դրկղիներ, Անքիկոնի կամ Պուրկաղ, Հալի կամ Հէյպէլի, Բրինքիքօ կամ Մեծ կղզի: Հոս սքանչելի ամառանոցներ կան:

Մարմարայի արեւմտեան կողմը, Գարուտաղի ծոցին մօտ կայ Մարմարա մեծ կղզին ու քովերը ուրիշ մանր կղզիներ:

5. Գընալը կղզիին մէջ կը բնակին թուրք ու հայ:

ունինք եկեղեցի մը « Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ » անունով :

6. Անդիկոնի կամ Պուրկաղի մէջ թուրք, հայ և յոյներ կան. նոյնպէս Հալքի մէջ կը բնակին թուրք, հայ և յոյն :

7. Մեծ կղզիին մէջ կը բնակին թուրք, հայ, յոյն և եւրոպացի : Պոլսէն դէպի այս չորս կղզին շոգենաւեր կը բանին :

1. — Մարմարայի եւրոպական եզերքը ո՞ր քաղաքները կան : 2. — Ասիական եզերքը : 3. — Իզմիտի ծոցին եզերքը : 4. — Որո՞նք են Մարմարայի մէջի կղզիները : 5. — Գընալը կղզին որո՞նք կը բնակին : Հոս ո՞ր եկեղեցին կայ : 6. — Անդիկոնի կղզիին բնակիչները որո՞նք են, Հալքի՞նը, Բրինքի-րոյի՞նը :

2. ԴԱՍ. — Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

8. Օսմանցիներ. — Կ. Պոլիս ու ամբողջ Տաճկաստանի մէջ կը բնակին այլեւայլ ազգէ ժողովուրդներ որոնց ամէնքը կը կոչուին Օսմանցի, քանի որ հպատակ են Օսմանեան պետութեան և կը վայելեն վեհ. Սուլթանին չնորհները, անոր հայրական հովանիին տակ կը զարգանան, ուսումներ կը սորվին, արհեստով, առուտուրով կը զբաղին :

9. Ժողովուրդներ. — Այս ժողովուրդները կը կոչուին թուրք, հայ, յոյն, հրեայ, եւայլն. :

10. Ազգ, կրօնք, լեզու. — 1. Մէկ ցեղէ եղող, մէկ կրօնք դաւանող և մէկ լեզու խօսող մարդիկ կը կազմեն ազգ մը :

2. Այսպէս, թուրքերը մահմետական են և կը խօսին թուրքերէն որ գեղեցիկ լեզու մ'է և ամէն

օսմանցիի համար կարեւոր է սորվիլ : Մահմետականներու ազօթատեղին է մզկիթը :

3. Հայերն ու յոյները քրիստոնեայ են, բայց ունին զատ եկեղեցի ու զատ լեզու :

4. Իսկ հրեաները կը յաճախեն սինակոկայ և մովսիսական կրօնքը կը դաւանին :

11. Պոլսոյ մէջ կան նաեւ բազմաթիւ օտարականներ, որոնք առուտուրով կը զբաղին :

8. — Ո՞վ կը կոչուի Օսմանցի և ինչո՞ւ : 9. — Ո՞ր ժողովուրդները կ'ապրին Տաճկաստանի մէջ : 10. — Ի՞նչ ազգեր, կրօնքներ և լեզուներ կան : 11. — Ուրիշ որո՞նք կան Պոլսոյ մէջ և ինչո՞վ կը զբաղին :

3. ԴԱՍ. — ՊՈԼՍՈՅ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ [Շար.]

12. Քրիստոնեայ ազգեր. — Օսմանեան հպատակ քրիստոնեաները ամէնքն ալ միեւնոյն ազգէ և կրօնքէ չեն :

13. Հայերը կը կազմեն Հայ ազգը, ունին առանձին եկեղեցի զոր հաստատած են թաղէոս ու Բարթուղիմէոս առաքեալները, ինչպէս սորվեցանք Հայ. եկեղեցական Պատմութեան մէջ, (Գ. պրակ. էջ 16, դաս 5 և յաջորդները) :

Կան Հռովմէական հայեր, որոնք լեզուով ու ազգով Հայ են, բայց Հռովմէական եկեղեցիին կը հետեւին :

Իսկ մաս մը Հայեր ալ Բողոքական են և ժողովարան կը յաճախեն :

Հայերը, Հռովմէական Հայերը և Բողոքական Հայերը կը խօսին Հայերէն :

14. Յոյները Օրթոտոքս եկեղեցիին զաւակներն են, կը խօսին Յունարէն լեզուն:

Յոյներուն մէջ ալ կայ Հռովմէական և Բողոքական հատուածներ:

15. Ամէն ազգ իր լեզուն կը խօսի, և իր յատուկ դպրոցներն ու բարեգործական հաստատութիւններն ունի:

16. Երկրին պետական լեզուն է Թուրքերէնը որ ամէն դպրոցի մէջ կ'աւանդուի:

17. Ուրեմն Տաճկաստանի մէջ կը խօսուի Թուրքերէն, Հայերէն, Յունարէն, Արաբերէն, Հրէերէն, և այլ լեզուներ:

12. — Օսմ. հպատակները ամէն ալ միեւնոյն ազգէ՞ են:

13. — Որո՞նք կը կազմեն Հայ ազգը, ո՞վ հաստատած է Հայ եկեղեցին, **14.** — Ո՞ր եկեղեցիին կը պատկանին յոյները, **15-**

16-17. — Ի՞նչ լեզուներ կը խօսուին:

4. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳ.

18. Ո՞րոնք են Պոլսոյ թաղերուն անունները, (Սյրուբենի կարգով գրեցէք):

19. Ի՞նչ կը սորվեցընէ Աշխարհազրութիւնը:

20. Կ. Պոլիս քանի՞ գլխաւոր մասերու կը բաժնուի:

21. Կ. Պոլսոյ կառարութիւնը վարչական քանի՞ ձիւղեր ունի: Ի՞նչ է Ոստիկանութեան պաշտօնը: Ի՞նչ է Թաղապետութեան պաշտօնը: Ի՞նչ է Դատաւաններու պաշտօնը:

5. ԴԱՍ. — ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

22. Փողոցներ. — Անհամար պողոտաներ, ճամբաներ ու փողոցներ կը դիւրացընեն Պոլսոյ ժողովուրդին անցուղարձը: Մեծ պողոտաները սալարկուած են՝ երկու կողմերը մայթով՝ հետի գացողներուն համար:

23. Բաղմաթիւ կառքեր կ'երթեւեկեն շարունակ այս փողոցներէն. Պոլսոյ մէջ կարելի է նաեւ ձիով երթեւեկել:

24. Յամաքի վրայ երթեւեկելու համար կան նաև թրամվայներ՝ թէ՛ Պոլսոյ կողմը և թէ՛ Կալաթայի ու Բերայի կողմերը:

25. Պոլսոյ կողմի թրամվայը կը սկսի կամուրջէն (Էմին Էօնիւ) և կ'անցնի Պահչէ Գաբուէն, Սոււգ Չէչմէէն, Սուլթան Ահմէտէն, Սուլթան Պայէզիտէն, Հասան Փաշայի պողոտայէն և Կոսքայէն կ'իջնէ Ազսէրայ թաղը: Ասկէ ալ կը շարունակուի մինչեւ Եէտի Գուլէ:

26. Ղալաթայի թրամվայը կ'երթայ՝ մէկ կողմէ մինչեւ Ունգաբանի կամուրջին միւս ծայրը Ազապ Գափու և միւս կողմէ՝ մինչեւ Որթաքէօյ՝ անցնելով Թօփհանէէն, Գապաթաչէն, Պէշիքթաչէն:

27. Ղալաթայէն դէպի Բերա կ'երկնայ թրամվայի ուրիշ գիծ մ'ալ որ Բերայի մեծ փողոցը կը տրելով՝ կ'երթայ մինչեւ Շիշլի:

22. — Ի՞նչպէս են Պոլսոյ փողոցները, **23.** — Ինչո՞վ կ'երթեւեկեն Պոլսոյ մէջ, **24.** — Յամաքի վրայ ուրիշ ինչո՞վ կը ճամբորդեն, **25.** — Ուրկէ՞ կը սկսի Պոլսոյ թրամվայը եւ մինչեւ ո՞ւր կ'երթայ, **26.** — Իսկ Կալաթայի՞նը, **27.** — Բերայի՞նը:

6. ԴԱՍ. — ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ [Շար.]

28. Երկարուղիներ. — Պոլսոյ մէջ կայ երկարութեան երկու ճիւղ, Եւրոպականը որ կը սկսի Սիր-քէճիէն եւ կ'երթայ մինչեւ Եւրոպա:

29. Պոլսէն սկսելով՝ կը հանդիպի հետեւեալ կայարանները. Գոլմ Գարու, Եէնի Գարու, Սամաթիա, Եէտի Գուլէ, Մաքրիքէյ, Այ Սթէֆանօ, Բիւչիւք Չէքմէճէ գիւղերը:

Աս տեղերը ամենօրեայ երթեւեկ կայ:

30. Միւս երկարութիւն՝ Ասիականը՝ կը սկսի Հայտար Փաշայէն եւ կ'երթայ մինչեւ Էսկիշէէն՝ հանդիպելով Իզմիտ, Ատափաղար, Պիլէճիկ եւն. : Էսկիշէէնէն մէջ՝ այս գիծը երկուքի կը բաժնուի՝ մէկը կ'երթայ Էնկլարիւ, իսկ միւսը մինչեւ Գոնեա՝ հանդիպելով Քէօթահեա, Աֆիօն Գարահիսար եւ Ագշէհէր քաղաքները:

31. Շոգենաւեր. — Պոլսոյ մօտակայ արուարձանները ծովով երթեւեկելու համար կան նաւակներ ու շոգենաւեր, Շոգենաւի երկու վարչութիւն կայ. Իտարէի Մախսուէ եւ Շիրքէթի Խայրիյէ:

32. Ասոնց շոգենաւերը անընդհատ կ'երթեւեկեն կամուրջէն դէպի ծովեզերեայ գեղերը, եւ փոխադարձաբար: Ամէն աւտու ժողովուրդը կը փոխադրեն կամուրջ եւ իրիկուններն ալ կամուրջէն դէպի Ոսկեղջիւր դէպ ի Վոսփոր կամ դէպ ի Մարմարայի եզերքներն ու կղզիները:

28. Քանի՞ երկաթուղի կայ Պոլիս: **29.** — Ո՞ր տեղերը կը հանդիպի Սիրքէճիէ մեկնող շոգեկառքը, **30.** — Ասիական երկաթուղիի գիծը մինչեւ ո՞ր կ'երկնայ: **31.** — Ո՞ր շոգենաւերը կ'երթեւեկեն արուարձանները: **32.** — Ուսկի՞ց կը մեկնին եւ ո՞ր գեղերը կ'երթան:

7. ԴԱՍ. — ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՆԵՐ

33. Շուկայ, — Պոլիս ունի շատ մը շուկաներ ուր առուտուր կ'ընեն. վաճառականութիւնը բանուկ է, ամէն տեսակ նիւթեր կը վաճառուին, ժողովուրդին պէտքին համար:

34. — Մասնաւորապէս յիշատակելի են Պոլսոյ կողմը՝ Մեծ Շուկան, որ ունի այլեւայլ մասեր (Գալ-բազճըլար, Գուլումճըլար, Չատըրճըլար, Բիւրք-ճիլէր, Պիթ Փազար եւ Պէտէսթէն): Մեծ Շուկայէն վար կայ Մահմուտ Փաշայի զառիվերը որ անցուղարձ ու բանուկ տեղ է, նոյնպէս, Պայազլիտ, Գալարձ ու բանուկ տեղ է, նոյնպէս, Պարփուճճըլար կոչուած շրջճըլար, Ֆիլճանճըլար, Մարփուճճըլար կոչուած առուտուրի կեդրոնները, Մըսըր Չարչուր, Եէնի ճաւի հրապարակը, Պալըզ Փազար, Սիրքէճի, Պապ Ալի ճատտէսի, Էւայլն: Այս կողմերն են խանութները, վաճառատուները, խաները, թղթատուները սեղանաւորներն ու պանքայի ճիւղերը:

35. Իսի Ղալաթիոյ կողմը կը գտնուին Օսմ. Պանքան եւ Գրէտի Լիօնէ Պանքան, շատ մը խաներ, մթերարանոցներ, թօփհանէի հրապարակը, Փէրլէմպէ փազարը, Էւայլն:

36. Բերայի պողոտան, նոյնպէս, առուտուրի կարեւոր կեդրոն է, ուր կը գտնուին Եւրոպական ու ճով մեծ վաճառատուներ, օտար դեսպանատուներ, հիւպատոսարաններ եւ օթէլներ՝ Պոլիս այցելող օտարական հիւրերու համար:

37. Շարթուան այլեւայլ օրերն ալ որոշ տեղեր տօնավաճառ (վազար) կ'ըլլայ ուր ամէն տեսակ նիւթեր ածան կը ծախուին, ժողովուրդին դիւրութեան համար:

33. — Ի՞նչ է շուկայ եւ ի՞նչպէս է Պոլսոյ առուտուրը:
34. — Սթամպոլի կողմը ո՞ր շուկաները կան: **35.** — Իսկ Ղա-
 լաթիս, **36.** Բերայի ո՞ր կողմը բանուկ կեղրոն է: **37.** — Ի՞նչ
 է տօնավաճառը եւ ինչո՞ւ կը կատարուի:

Տ. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ե. ԱՄՍՈՒԱՆ

Մարմարայի Եւրոպական եղերքն են Պոլիս, Սի-
 լիվրի, Էրէյլի, Ռոտտսթո եւ Կէլիպօլու. իսկ Ասիա-
 կան եղերն են՝ Իզմիտ, Մուտանիա, Գափուտաղ,
 Էրտէք: Իզմիտի ծոցին մէջ են Կէյաղէ, Հէրէքէ,
 Գարամուսալ որոնք Պոլսոյ հետ հաղորդակցութիւն
 ունին շողենաւով: Մարմարայի մէջ են Իշխաններու
 կղզիները, Մարմարա կղզին, Էւայլն:

Պոլսոյ Բճակիչներն են Օսմանցիները՝ Թուրք, Հայ,
 Յոյն, Հրեայ որոնք այլեւայլ կրօնք, լեզու եւ ազ-
 գութիւն ունին, տարբեր ազօթատեղի կ'երթան: Կան
 նաեւ եւրոպացիներ:

Քրիստոնեաներն ալ զանազան եկեղեցիներ ու
 կրօնք ունին: Հայերը՝ Հայ-եկեղեցի, Յոյները՝ յու-
 նական-եկեղեցի, Հռովմէականները՝ լատին-եկեղեցի,
 Բողոքականները՝ բողոքական-եկեղեցի որ նոյնպէս
 այլեւայլ բաժանումներ ունի: Աս ազգերը կը խօսին
 իրենց յատուկ լեզուն, իսկ երկրին տիրող լեզուն է
 Օսմաներէն կամ Թուրքերէն:

Հաղորդակցութեան միջոցներ շատ կան Պոլսոյ մէջ.
 ձի, կառք, սայլ, թրամվայ, երկաթուղի, թիւնէլ,
 շողենաւ, նաւ, նաւակ, մակոյկ, պատգարակ: Ասոնք
 կը զիւրացընեն երթեւեկն ու յարաբերութիւնը՝ Օսմ.
 մայրաքաղաքին հեռաւոր թաղերուն ու ծովեզերք-
 ներուն հետ:

Առեւտրական հրապարակն այլեւայլ կեղրոններու
 բաժնուած է. Մեծ Շուկային կողմը, Պահճէ Գափուի
 կողմը եւն. նոյնպէս Ղալաթիա, Բերա եւ տօնավա-
 ճառի համար զանազան թաղեր՝ շարթուան ամէն
 մէկ օրը:

Թ Ո Ւ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ

1. Երբ Բազմապատկելին մէկէ աւելի բուանշան
 ունի, իսկ բազմապատկողը միմիայն մէկ բուանշան
 ունի. — Օր. բազմապատկելին է 243, բազմապատ-
 կողը 2:

1. Կրնանք 243ը 2 անգամ կրկնել. այսպէս
 243 երկու հատ 243 իրարու տակ կը գրենք եւ
 243 կը գումարենք: Այսպէս 3՝ 3ալ կ'ընէ (6).
 486 4՝ 4 ալ (8), 2՝ 2 ալ (4). Այս 486ը հաւա-
 սար է երկու անգամ 243ի:

2. Բայց քանի որ մենք բազմապատկութեան ա-
 ղիւսակը սորվեցանք, կրնանք ուրիշ կերպ ընել:
 Բազմապատկելի 243 243ը կը գրենք և անոր տակը
 Բազմապատկող 2 կը գնենք 2. յետոյ կը գծենք
 Արտադրեալ 486 գիծ մը ու կը սկսինք Չով մէ-
 կիկ մէկիկ բազմապատկել՝ նախ միաւորը, յետոյ տաս-
 նաւորը, յետոյ հարիւրաւորը: Այսպէս, 2 անգամ 3՝
 6. (6ը կը գրենք միաւորներու տակ), 2 անգամ 4՝
 8. (8ը կը գրենք տասնաւորի սիւնակին տակ), 2
 անգամ 2՝ 4. (4ը կը գրենք հարիւրաւորին տակ):
 Ինչպէս կը տեսնենք, այս տեղ ալ, վերն ալ միեւ-
 նոյն արտադրեալը ելաւ 486:

1. — 1. Ի՞նչպէս ընելու է՝ 243ը Չով բազմապատկելու
 համար. — 2. Բազմապատկութեան աղիւսակը ի՞նչ ղիւրու-
 թիւն կուտայ գործողութեան ատեն:

Վարժ. — 1-4. Հետեւեալ բազմապատկու-
թիւններն ընել. — 34×2 ; 23×3 ; 432×2 ; 3123×3 ;
— 5. Մըջիւն մը մէկ վայրկեանի 25 մատ ճամբայ կը
բալէ, 3 վայրկեանի մէջ քանի՞ մատ ճամբայ կը կտրէ:
— 6. 1 զրուշով կարելի է 12 մաքուր տետրակ
դնել. 3 զրուշով, 4 զրուշով, 7 զրուշով, 9 զրուշով
քանի՞ տետրակ կարելի է դնել:

2. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

2. Ձեռք առնել, — 1. Հարկաւ կը յիշէք որ գու-
մարում ըրած ատեննիս, երբ սիւնակի մը գումարը
9էն աւելի ըլլար, ձեռք կ'առնէինք 1. երբ 19էն ա-
ւելի ըլլար, ձեռք կ'առնինք երկուք. և այսպէս շա-
րունակ: Որովհետեւ բազմապատկութիւնն ալ գու-
մարումն պէս է, երբ բազմապատկողով թիւ մը
բազմապատկենք, արտադրեալը եթէ 9էն աւելի ըլ-
լայ, ձեռք կ'առնենք 1, եթէ 19էն աւելի ըլլայ, ձեռք
կ'առնենք 2, եթէ 29էն աւելի ըլլայ ձեռք կ'առնենք
3, և այսպէս շարունակ: Այս 1, 2, 3, թիւերը
կ'աւելցընենք յաջորդ թիւին արտադրեալին վրայ:

2. Օրինակ. 726ը կ'ուզենք բազմա-
պատկել 4ով: Ուստի, իրարու տակ գը-
րելէ յետոյ, կ'ըսենք. 4 անգամ 6՝ 24.
կը գրենք 4ը, ձեռք կ'առնենք 2. 4 ան-
գամ 2՝ 8, 2 ալ ձեռք կար՝ 10. կը գը-
րենք 0. ձեռք կ'առնենք 1. 4 անգամ 7՝ 28, 1 ալ
ձեռք կար՝ 29, կը գրենք 9ը, քովն ալ 2ը, որով-
հետեւ ալ թիւ չմնաց: Արտադրեալն է ուրեմն 2904:

Գումարում

726

726

726

726

2904

3. Հիմա, փոխանակ այսպէս բազ-
մապատկելու, 726ը 4 անգամ ինքն իր
վրայ գումարենք՝ կը տեսնենք որ ա-
ռաջին սիւնակը կուտայ ձեռք 2. երկ-
րորդը՝ ձեռք 1, երրորդը՝ ձեռք 2, որ
ըսել է ճիշտ բազմապատկութեան պէս:
Ուրեմն, կրնանք ըսել թէ բազմապատկութիւնը համա-
nos գումարում մ'է:

2. 1. — Երբ բազմապատկողով թիւ մը բազմապատկենք եւ
արտադրեալը 9էն աւելի ըլլայ, ինչ կ'ընենք, 2. — Ինչպէս կ'ը-
նէք 726ը 4ով բազմապատկելու համար: 3. — Բազմապատկու-
թիւնը ո՞ր զործողութեան պէս է:

Վարժ. — 7-19. Բազմապատկութիւններ. 234×2 ;
 345×3 ; 456×4 ; 567×5 ; 678×6 ; 789×7 ; 987×8 ;
 987×9 ; 236×8 ; 435×7 ; 375×9 ; 953×8 ; 579×7 :

3. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — 20էն 34: Բազմապատկել: 1234×9 ;
 2345×8 ; 3456×7 ; 4567×6 ; 5673×5 ; 6789×4 ;
 338×2 ; 444×3 ; 8888×5 ; 7777×6 ; 8866×7 ; 7788×8 ;
 7878×9 ; 89889×7 ; 345678×9 :

4. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

3. Ի՞նչպէս կրնանք իւր մը բազմապատկել 10ով,
100ով, 1000ով եւ այլն. — 1. Օրինակ. առնենք 25
թիւը եւ անոր աջ կողմը աւելցընենք 0 մը, կ'ըլլայ
250: Յայտնի է որ 250ը 10 անգամ աւելի մեծ է քան
25ը, որովհետեւ 250ը կ'արժէ 25 հատ 10, իսկ 25ը

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ, 50 պրակ

կ'արժէ 25 հատ 1: Արդ՝ գիտէք որ 10ը կ'արժէ 10 հատ 1. այսպէս ալ 250ը կ'արժէ 10 հատ 25: Ուրեմն երէ թիւի մը աջ կողմը 0 մը յցենք, այն թիւը 10 անգամ կը մեծնայ կամ 10ով բազմապատկած կ'ըլլանք այն թիւը:

Այսպէս՝ 25×10 հաւասար է 240ի:

2. Ատոր պէս, կրնանք թիւ մը 100ով բազմապատկել, եթէ անոր աջ կողմը երկու զերօ աւելցնենք. այսպէս, 25×100 հաւասար է 2500ի:

3. Նոյնպէս, թիւ մը 1000ով բազմապատկած կ'ըլլանք, եթէ անոր աջ կողմը երեք զերօ աւելցնենք. 5×1000 հաւասար է 5000ի:

3. 1. — Թիւ մը 10ով բազմապատկելու համար ինչ ընելու է: 2. — Իսկ 100ով. 3. — 1000ով, 10,000ով ինչպէս ընելու է:

Վարժ. — 35 էն 40. Բազմապատկել 78×10 : 18×1000 : 78×10000 : 32×100 : 47×1000 : 17×10000 : — 41. Մարդ մը մէկ վայրկեանի մէջ 213 հատ գիր կրնայ գրել, քանի՞ գիր կը գրէ 10 վայրկեանի մէջ, քանի՞ գիր՝ 100 վայրկեանի մէջ: — 42. Կաղամախի ծառ մը այս պահուս 314 հարիւրորդամէթը երկարութիւն ունի. հաշիւ եղած է որ տարին 19 հարիւրորդամէթը կ'երկարի ծառը. տասը տարի յետոյ, ո՞րչափ կ'ըլլայ ծառին երկարութիւնը: — 43. Մարդ մը մէկ վայրկեանի մէջ կը կարդայ 12 տող. քանի՞ տող կրնայ կարդալ 10 վայրկեանի մէջ, 100 վայրկեանի մէջ: — 44. Յակոբ ու Պետրոս իրարու ժամագիր եղած են ժամը ճիշդ 4ին. պայման դրած են թէ ո՞վ որ ժամը 4էն յետոյ գայ, մէկ վայրկեանի համար՝ կանուխ եկողին տայ 1 դրնտակ. 2 վայրկեան ուշանայ՝ նէ՛ 2 դնտակ. 3 վայրկեան ուշանայ՝ 4 դնտակ. 4 վայրկեան ուշանայ՝ 8 դնտակ. 5 վայրկեան ուշանայ 16 դնտակ. և այսպէս միշտ կրկին: Արդ՝ Յակոբ ճիշդ ժամը 4ին եկաւ, իսկ

Պետրոս 10 վայրկեան ուշացաւ. հիմա քանի՞ դնտակ պիտի տայ Յակոբին: — 45. Երկրագործ մը նախորդ տարին 218 քիլէ ցորեն վերցուց, յաջորդ տարին 109 քիլէ պակաս վերցուց. ի՞նչ էր ատ տարուան իր ցորենի բերքը: — 46. Մարդ մը 509 զրշ. պարտք ունէր, 396 զրշ. վճարեց. քանի՞ մնաց իր պարտքը:

5. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

4. — Երբ բազմապատկողը մէկ բուանշան ունի եւ անոր ծայրը մէկ կամ մէկէ աւելի գերօններ կան. — 1. Բազմապատկողը կրնայ ըլլալ 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. Թուանշաններէն մէկը և ասոնց ամէն մէկուն ծայրը կրնայ գտնուիլ մէկ կամ մէկէ աւելի զերօ: Ատիկա կը կոչուի նշանակիչ թիւ:

2. Երբ բազմապատկողը այսպէս մէկ թուանշան ունի և ծայրը գերօններ, նախ այդ թուանշանով կը բազմապատկենք և զերօները կ'աւելցնենք արտադրեալին առջեւ:

Օրինակ. 273ը 500ով բազմապատկել	273
կ'ուզենք. նախ 5ով կը բազմապատկենք	500
273ը, կ'ելլէ 1365, որուն առջեւը կ'աւելցնենք երկու զերօ և կ'ունենաք	136500
կամ 136500:	

4. 1. — Բազմապատկողը ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ (նշանակիչ թիւ). 2. — Ի՞նչպէս կ'ընէք բազմապատկութիւնը երբ բազմապատկողը միայն մէկ թուանշան ունի եւ ծայրը զերօ կայ:

Վարժ. — 45 էն 51. Բազմապատկել, 579×60 : 478×90 : 3849×800 : 67884×500 : 13579×4000 :

6. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — 52. Մատվաճառ մը 3 հատ կով դնեց՝ հատը 315 զրշ.ի, քանի՞ զրշ. վճարեց: 53. Ծառուղիի մը ծառերը իրարմէ 5ական մէթը հեռու տնկուած են, մարդ մը կը պտըտի. առաջին ծառէն երկրորդին կ'երթայ, յետոյ երկրորդէն առաջինին կը դառնայ. նորէն առաջինէն երրորդին կ'երթայ, յետոյ երրորդէն առաջինին կը դառնայ. յետոյ նորէն առաջինէն չորրորդին կ'երթայ և չորրորդէն առաջինին կը վերադառնայ: Այսպէս կը պտըտի մինչեւ 10րդ ծառը, միշտ ամէն մէկ ծառէն անդամ մը ետ դառնալով դէպի առաջին ծառը և վերջին անգամ ալ 10րդ ծառէն դառնալով դէպի առաջին ծառը: Այս կերպով քանի՞ մէթը ճամբայ քալեց այս մարդը: 54. Դպրոցի մը մէջ 6 դասարան կայ, առաջին չորս դասարաններէն ամէն մէկը 26ական աշակերտ ունի, վերջին երկու դասարանները 33ական աշակերտ, դպրոցը քանի՞ աշակերտ ունի ընդամէնը: 55. Մարդ մը իր քըսակին մէջ ունի 5 հատ մէճիտիէ, 3 հատ օսմ, ոսկի (108 զրշ.), 12 հատ քառուղ մէճիտիէ, 3 հատ կէս մէճիտիէ, 16 հատ 2 զրշ. նոց և 3 հատ քառուղ փարանոց. այս մարդը քանի՞ զրշ. ունի քսակին մէջը: 56. Գեղացի մը 280 հաւկիթ բերաւ քաղաքը և անկէ ծախեց 20 հատ երկոտասանեակ (տուղինա), քանի՞ հաւկիթ դեռ մնաց:

7. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

5. — Երբ բազմապատկողը մէկէ աւելի բուանը-շաններ ունի. — Կ'ուզենք 257ը 63ով բազմապատ-

Բազմապատկելի	257	կել: Կը գրենք այս թիւերը
Բազմապատկող	63	իրարու տակ, այնպէս որ բազ-
	771	մապատկողին միաւորն ու տաս-
	1542	նաւորը բազմապատկելիի մի և
Արտադրեալ	16191	նոյն թիւերուն ներքեւը գան:

Յետոյ 3ով կը բազմապատկենք 257ը եւ արտադրեալը կը գրենք դժին տակ, այնպէս որ արտադրեալին միաւորը այսինքն 771ին 1ը, 3ին տակը գայ: Յետոյ կը սկըսինք բազմապատկել 6ով. եւ առաջին ելած թիւը կը գրենք 6ին ուղղութեանը վրայ, այսինքն երբ կ'ըսենք 6 անգամ 7, 42. այս 2ը պէտք է գրել 6ի սխնակին, այսինքն տասնաւորներու սխնակին ներքեւ: Երբ այս կերպով բազմապատկութիւնը աւարտենք, գիծ մը կը գծենք ելած երկու թիւերուն տակ եւ զանոնք կը գումարենք, կ'ելլէ 16191 որ 257×63 ի արտադրեալն է:

5. — Երբ բազմապատկողը շատ թուանշան ունի, ինչպէս կ'ընէք բազմապատկութիւնը, 257ը 63ով բազմապատկեցէք:

Վարժ. — 57էն 65, Բազմապատկել 246×23 : 234×56 : 3456×78 : 4567×89 : 987×65 : 8765×787 : 9654×876 : 65432×765 : 18589×2468 : — 66. Տըղայ մը 7 տարեկան է. աս 7 տարեկան մէջ 5 տարին ունէր 365 օր, իսկ 2 տարին ունէր 366 օր. ըսէք թէ քանի՞ օր կ'ընէ որ աս տղան աշխարհ եկած է: — 67. Տղայ մը հաշուեց որ մինչեւ Բարեկենդանի արձակուրդը դեռ 9 շաբաթ կայ. կիրակի օրերէն զատ 3 օր տօնի օրեր կան որ դպրոցը գոց է. արդ կ'ուզէ գիտնալ թէ մինչեւ Բարեկենդան դեռ քանի՞ անգամ հայերէնի դաս պիտի առնէ, քանի որ ամէն օր հայերէն դաս կայ: — 68. Պօղոս քաղաքէն ելաւ մօտակայ գիւղը երթալու համար, ուզեց հոմըրէլ իր քայլերը. ամէն անգամ որ 100 քայլ կ'առ-

նէր, Պետրոս կը գոցէր իր մէկ մատր, այսպէս տեսաւ որ աջ ձեռքի մատերը անգամ մը գոցեց կարգով, անգամ մ'ալ բացաւ կարգով իսկ ձախ ձեռքի մատերը մէկ անգամ գոցեց կարգով. երկրորդ անգամին ալ մինչեւ ցուցամատը բացաւ, արդէն հասած էր գիւղը, կրնա՞ք գիտնալ թէ Պետրոսին քայլով քաղաքը գիւղէն որչա՞փ հեռու է:

8. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

6. Մասնական արտադրեալ. — 1. Սա բազմապատկութիւնը ընենք.

Բազմապատկելի	3587
Բազմապատկող	382
Ա. մասն. արտադրեալ	7174
Բ. » »	28696
Դ. » »	10761
Արտադրեալ	1370234

պատկութիւնը ընենք. 3587×382 : Յայտնի է որ 3587 ը պիտի բազմապատկենք նախ 2 ով, յետոյ 8 ով, յետոյ 3 ով: 3587×2 ը կուտայ արտադրեալ մը, 3587×8 ը կուտայ երկրորդ արտադրեալ մը, վերջապէս 3587×3 ը կուտայ երրորդ արտադրեալ մը: Ըսել է թէ երկու թիւերուն բազմապատկութենէն կ'ունենանք երեք արտադրեալ: Ասոնց ամէն մէկուն կ'ըսուի Մասնական արտադրեալ:

2. Բայց ինչպէս գրելու է այս մասնական արտադրեալները: Դիտեցէք վերի բազմապատկութիւնը և անմիջապէս պիտի հասկնաք: 382 բազմապատկողը երեք թիւ ունի. նախ 2 ով կը բազմապատկենք և ելած առաջին թիւը 2 ին տակը կը գրենք: աս լմըննալէ յետոյ, 8 ով կը բազմապատկենք և ելած առաջին թիւը 8 ի սիւնակին տակը կը գրենք. յետոյ 3 ով կը բազմապատկենք և ելածը 3 ի սիւնակին տակը կը գրենք.

3. Ամէնէն վերջ երեք մասնակի արտադրեալները կը գումարենք, կ'ելլէ ընդհանուր արտադրեալը:

6. 1. — Ի՞նչ է մասնական արտադրեալը: 2. — Ամէն մէկ մասնական արտադրեալի աջ կողմի առաջին թիւը ո՞ւր պիտի դուռի: 3. — Բոլոր մասնակի արտադրեալները ի՞նչ կ'ընենք:

Վարժ. — 69. Գինեպան մը տակառ մը գինի ծախեց սխան 4 ղրշ.ի. տակառը կը պարունակէր 265 սխա. քանի՞ ղրշ. շահեցաւ, եթէ ինքը ամբողջ տակառը գնած էր 915 ղրշ.ի:

9. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — 70էն 74. Բազմապատկեցէք 7489ը 678ով: 3759ը 684ով: 8642ը 975ով: 5693ը 5673ով: 29741ը 9891ով:

10. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

7. Երբ բազմապատկողին բուանշաններուն մէջտեղը 0 գտնուի. — 1. Կ'ուղենք 3648 ը բազմապատկել 307 ով:

1. Կը գրենք իրարու տակ ինչպէս սուս
 3648
 307
 25536
 10944
 1119936
 վորութիւն է: Յետոյ՝ նախ կը բազմապատկենք 7 ով եւ ելած մասնական արտադրեալը կը գրենք: 7 էն յետոյ պէտք է բազմապատկել 0 ով, բայց զէրօն արժէք մը չունի, ուստի անոր վրայէն լըռութեամբ կ'անցնինք: Յետոյ կուգայ բազմապատկողին երրորդ թիւը 3 ը, կը բազմապատկենք 3 ով և ելած առաջին թիւը այսինքն 3 անգամ 8 ը՝ 24 , 4 ը կը գրենք 3 ի սիւնակին տակ:

2. Հսկել է թէ երբ բազմապատկողին թուանշաններուն մէջտեղ 0 մը գտնուի, այդ Օին վերայէն լուծեամբ անցնելու է, բայց Օի սխառակը պէտք է բաց մնայ: Եթէ այսպէս չընենք, այն ատեն պիտի ստիպուինք Օով ալ բազմապատկել և կ'ունենանք 4 հատ 0 որոնք արժէք մը չունին, ինչպէս կ'երևի սա քովի բազմապատկութեան մէջ:

7. 1. — Բազմապատկեցէք 3648ը 307ով. 2. — Ի՞նչ կ'ընէք երբ բազմապատկողը նշանակից թուանշաններուն մէջտեղ գէրծներ ունի:

Վարժ. — 75էն 83. Բազմապատկել. 293×64 : 794×809 : 5794×209 : 58779×308 : 56479×708 : 5798×307 : 4879×209 : 79889×807 : 376469×508 : — 84. Մարդ մը ձիով շատ երկար ճամբորդութիւններ բռաւ. հաշիւ ընելով գտաւ որ օրը միջին հաշուով 8 ժամ ճամբայ ըրած է, ամէն մէկ ժամու 12000 մէթր: Արդ 22 օր ճամբորդելէ յետոյ քանի՞ ժամ և քանի՞ մէթր տեղ գացած է: — 85. Մէկ զոյգ գուլպան եթէ 3 զրշ. ըլլայ, 4 տուզինա գուլպան քանի՞ զրշ. կ'ընէ: — 86. Գործաւոր մը ամիսը 20 զրշ. խնայողութիւն կ'ընէ, 5 տարիէն քանի՞ զրշ. կը խնայէ: — 87. Պարտէզի մը չորս կողմը պատեր չինելու համար մարդ մը գործածեց 15 գործաւոր 20 օր և ամէն մէկուն վճարեց օրական 8 զրշ. քանի՞ զրշ. ծախք ըրաւ: — 88. Երեք տեղէ առնելիք ունիմ. 280, 1250 և 675 զրշ. բայց երկու տեղ ալ պարտք ունիմ 560 և 740 զրշ.: առնելիքս առնեմ, տալիքս տամ, ի՞նչ կը մնայ ինծի:

11. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

8. — Երբ բազմապատկիլից բուանշաններուն մէջ տեղ 0 գտնուի. — Կ'ուզենք 3608 ը 7 ով բազմապատկել: Կը գրենք իրարու տակ և կ'ըսենք 7 անգամ 8 ՝ 56 . կը գրենք 6 ը և ձեռք կ'առնենք 5 ը. 7 անգամ $0 \dots 0$. ձեռք 5 , կը գրենք 5 ը 0 ի սխառակին տակ և այսպէս կը շարունակենք: Ուրիշ օրինակ մը. — 3608 ը բազմապատկենք 27 ով, մի և նոյն գործողութիւնը կ'ընենք, ինչպէս քովի օրինակին մէջ կը տեսնուի:

2. Կրնայ ըլլալ որ երկու արտադրիչներն ալ (այո՛, չմոռնա՛ք ըսելու որ բազմապատկողը եւ բազմապատկելին, երկուքը մէկտեղ կամ զատ զատ, արտադրիչ ալ կ'ըսուին) գերօ պարունակեն. նորէն գերօնելու վրայէն լուծեամբ կ'անցնիք: Տեսէ՛ք սա քովի օրինակը:

8. 1. — Բազմապատկեցէք 3603 ը 7 ով. ցետոյ 27ով. — Գարծեալ՝ 3608 ը 502 ով:

Վարժ. — 89էն 94. Բազմապատկել. 703×47 : 2095×69 : 50708×617 : 607×408 : 70800×709 : 8007×4009 :

12. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

9. — Երբ բազմապատկողը գերօներով կը վերջանայ. — Այո՛, եթէ ուզենք 4542 ը 2300 ով բազմապատկել, նախ 4542 ը 23 ով կը բազմապատկենք

(4542×23), յետոյ ելածին ծայրը կ'աւելցընենք երկու զերօ:

9. Բազմապատկեցէք 97,353ը 3600ով:

Վարժ. — 95 էն 99. Բազմապատկել. 8739×40 : 574×300 : 54789×6000 : 40709×260 : 45007×7800 : — 100. Կարավան մը ունի 95 ձի. ամէն մէկ ձին բեռցած է միջին հաշուով 82 օխա. քանի՞ օխա բեռ կը տանի այն կարավանը: — 101. Եթէ ամէն մէկ օխային 2 զրշ. վարձք վճարուի, քանի՞ զրշ. կ'առնէ ամէն մէկ ձին և ամբողջ կարավանը:

13. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

10. Երբ բազմապատկելին գերօնեով վերջացած է. — Աս ալ նախորդ դասէն տարբերութիւն չունի. աւասիկ կ'ուզենք 78000ը 78000 բազմապատկել 39ով. կը բազմապատկենք 78ը 39ով և արտադրեալին քովը կ'աւելցընենք երեք զերօ:

78000
39
702
234
3042000

10. Բազմապատկեցէք 78,000ը 39ով:

Վարժ. — 102 էն 106. Բազմապատկել, 12300×75 : 478000×175 : 62950×7 : 135790×864 : 864200×79 : — 107. Աղբիւր մը մէկ ժամուան մէջ կուտայ 565 օխա ջուր: Մէկ օրուան մէջ, գիշեր ցորեկ վազելով, քանի՞ օխա ջուր կուտայ: — 108. Քաղաքի մը բնակիչները օրը 315 պարկ ալիւր կը սպառեն, մէկ ամսուան մէջ քանի՞ օխա ալիւր կը գործածեն, եթէ մէկ պարկը կշռէ 36 օխա: — 109. Գումար մը բաժնեցինք 6 հոգիի մէջ, ամէն մէկուն ինկաւ 1028 զրշ. ի՞նչ էր ամբողջ գումարը:

14. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

11. Երկու արապրիչներն ալ գերօնեով վերջացած են — 40370ը կ'ուզենք 5300ով բազմապատկել: Հոս ալ միւսնոյն բանն է: Նախ 4037ը կը բազմապատկենք 53ով և արտադրեալին աջ կողմը կ'աւելցընենք երեք զերօ երկուքը բազմապատկողին ծայրէն մէկը բազմապատկելիէն: Ուրեմն հիմա ո՞վ չի գիտեր թէ երբ արապրիչները գերօնեով վերջացած են, մենք մնացած թիւերով կ'ընենք բազմապատկութիւնը, յետոյ այդ գերօնները կ'իջեցընենք արտադրեալին առջեւ:

40370
5300
12111
20185
213961

11. Երբ երկու արտադրիչներն ալ գերօնով վերջացած են, բազմապատկութիւնը ի՞նչպէս ընելու է:

Վարժ. 110 էն 113. — Բազմապատկել. 570×80 : 2700×90 : 37000×870 : 27000×8700 : — 114. Զիւռներու գունդի մը մէջ 580 ձի կայ. ի՞նչ է ամբողջ ձիերուն արժէքը, եթէ ամէն մէկ ձին 1800 զրշ. արժէ: — 115. Գործ մը կայ որ 15 օրէն կը լինայ, եթէ 25 գործաւոր աշխատին օրական 10ը ժամ շաբաթուան: Եթէ մէկ գործաւոր ուզէ այս գործը աւարտել, քանի՞ ժամ պէտք է աշխատի:

15. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

12. Արապրիչներուն կարգը կրճաճ փոխել. — Եթէ 3ը 4ով բազմապատկենք, կ'ունենանք 12. նոյնպէս, եթէ 4ը 3ով բազմապատկենք՝ կ'ելլէ 12. նոյնպէս $5 \times 6 = 30$ կամ $6 \times 5 = 30$:

Ասի կը ցուցնէ թէ արադրեալը չի փոխուիր, երբ բազմապատկելին դնենք բազմապատկողին տեղը, կամ երբ արադրիչներուն կարգը փոխենք:

13. Բազմապատկութեան փորձը. — Այս փորձը

Բազմապատկութիւն	Փորձ
643	528
528	643
<u>5144</u>	<u>1584</u>
1286	2112
3215	3168
<u>339504</u>	<u>339504</u>

շատ պարզ է.

եթէ մէկը չի

համոզուիր թէ

իր հանած ար-

տադրեալն ու-

ղիղ է, կրնայ

բազմապատ-

կողը վեր դը-

նել եւ բազ-

մապատկելին անոր տեղը, ու դործողութիւնը կատարել: Այն ատեն մի եւ նոյն արտադրեալը պիտի ելլէ:

12. Արտադրիչներուն կարգը կրնա՞նք փոխել: Ի՞նչ ըսել է արտադրիչներուն կարգը փոխել. **13.** Բազմապատկութեան փորձը ի՞նչպէս կ'ընէք:

Վարժ. — **116էն 121.** Բազմապատկել. 7924×8765 : 8715×7924 : 13579×2468 : 2468×13579 : 3900×8600 : 8600×3900 :

16. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — **122.** Ոչխարի վաճառական մը 8965 ոչխար տարաւ մայրաքաղաք եւ իրարու վրայ ծախեց հատը 47 զրշի: Քանի՞ զրշ. առնելու է: — **123.** Մէկ արտավար հողը կուտայ 12 քիլէ ցորեն, ի՞նչ կ'արժէ 128 արտավար հողի վրայէ հնձուած ցորենը, եթէ մէկ քիլէն 17 զրշի ծախուի: — **124.** Փայտի վաճառական մը կ'ուզէ 215 չէքի փայտ գնել՝ չէքին

19ական զրշ.էն. բայց իր քովը հազիւ 2980 զրշ. կայ: Ամբողջ փայտը գնելու համար քանի՞ զրշ. կը պակսի: — **125.** Մէկը 27 ոչխար գնեց հատը 38 զրշ.էն. բայց ծախողին տուաւ 10 հատ ոսկի (մէկ ոսկին 108 զրշ.էն), իրեն՝ գրամը կ'աւելնայ ծախողին քով, թէ անորը՝ իրեն քով: — **126.** Ձի մը մէկ վայրկեանի մէջ կրնայ 327 մէթր տեղ քալել. մէկ ժամուան կամ 60 վայրկեանի մէջ քանի՞ մէթր տեղ կրնայ քալել: — **127.** Մէկ բանւորը օրը 8 զրշ. կը վաստակի, 25 բանւորը այս հաշուով մէկ շաբթուան մէջ քանի՞ զրշ. կը վաստակին:

17. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

14. Մաւուր բազմապատկութիւն. — Պէտք է վարժուիլ պզտիկ բազմապատկութիւնները մտքով ընելու, այսինքն առանց բան մը գրելու: 1. օրինակ 30ը կ'ուզենք 70ով բազմապատկել. անմիջապէս մեր մտքին մէջ կ'ըսենք 3 անգամ 7՝ 21, եւ 21ին առջեւ կը շարենք կրկու զերոյ որ կ'ըլլայ 2100: Նոյնպէս եթէ մէկը հարցընէ ձեզի 500 անգամ 90 քանի՞ կ'ընէ, շուտով պիտի կրնաք պատասխանել 45000, որովհետեւ ձեր մտքին մէջ արդէն կ'ըսէք 5 անգամ 9՝ 45 եւ առջեւ երեք զերո 45000: 2. Հիմա ուզենք 59ը բազմապատկել 8ով. գիտենք որ 59ը հաւասար է 50+9. ուրեմն 8ով նախ կը բազմապատկենք 50ը որ կուտայ 400, յետոյ կը բազմապատկենք 9ը որ կուտայ 72 եւ մտքով կը գումարենք այս երկուքը $400 + 72 = 472$:

14. 1. — Մտքով ի՞նչպէս կ'ընէք 20 թիւին 70ով բազմապատկութիւնը: 2. — Իսկ 59ը 7ով ի՞նչպէս կը բազմապատկէք մտաւոր:

Վարժ. 128 էն 133. — Մտքով ըրէք հետեւեալ բազմապատկութիւնները, 69×5 : 48×12 : 525×5 : 40×70 : 800×15 : 32×50 :

18. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ, [Շար.]

15. Մտաւոր բազմապատկութիւն 9ով եւ 11ով :—
1. Կ'ուզենք 37ը 9ով բազմապատկել : Յայտնի է որ 9 հաւասար է 10—1ի ուստի 37ը կը բազմապատկենք 10ով որ կուտայ 370 . յետոյ ասկէ կը հանենք 37 : $370 - 37 = 333$: 2. Հիմա 37ը բազմապատկենք 11ով : 11ը հաւասար է 10+1ի, ուրեմն 37ը կը բազմապատկենք նախ 10ով որ կուտայ 370 , յետոյ 1ով որ կուտայ 37 եւ այս երկուքը մտքով կը գումարենք իրարու վրայ $370 + 37 = 407$:

15. 1. — Թիւի մը 9ով մտաւոր բազմապատկութիւնը ի՞նչպէս կ'ըլլայ : 2. — Իսկ 11ով :

Վարժ. 134 էն 140. — Մտքով ըրէք հետեւեալ բազմապատկութիւնները : 57×9 : 350×9 : 27×11 : 78×11 : 28×11 : 280×11 : 370×11 :

19. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ [1-9]

Բազմապատկութիւն (1 էն 6). — Մէկ թուանշանով մէկէ աւելի թուանշաններ ունեցող թիւ մը բազմապատկելու համար, պէտք է բազմապատկով, բազմապատկելիին բոլոր թուանշանները, աջ կողմէն սկսած, մէկիկ մէկիկ բազմապատկել :

Թիւ մը 10ով, 100ով, 1000 եւն. բազմապատկելու համար, հերիք է որ այն թիւին աջ կողմը զնենք մէկ, երկու, երեք եւն. զերօ :

Կրնայ ըլլալ որ բազմապատկողը ունենայ թուանշան մը եւ աջ կողմն ալ զերօներ, այն ատեն այդ թուանշանով կը բազմապատկենք եւ արտադրեալին աջ կողմը կ'աւելցնենք անոր առջեւ գտնուած զերօները :

Եթէ բազմապատկողը մէկէ աւելի թուանշաններ ունի, աջ կողմէն սկսած՝ բազմապատկողին ամէն մէկ թիւով կը բազմապատկենք եւ ելած մասնական արտադրեալներն իրարու տակ կը գրենք . յետոյ այս մասնական արտադրեալները կը գումարենք՝ ամբողջ արտադրեալը ունենալու համար :

Վարժ. 141 էն 145. — Հետեւեալ բազմապատկութիւններն ընել, փորձերով մէկտեղ . 379×820 : 7070×9090 : 7890×1110 : 80808×10101 : 579×1001 146. Սնասուններ վաճառող մարդ մը գնեց 17 կով՝ հատը 385 ղրշ . ի ե 48 ոչխար՝ հատը 53 ղրշ . ի, 130 ղրշ . ալ զանազան ծախքեր ըրաւ . քանի ղրշ , տուաւ ամէնուն համար :

20. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ [10-18]

Բազմապատկութիւն (Շար.) (7 էն 15). — Երբ բազմապատկողի թուանշաններուն մէջտեղ զերօ գրտնուի, այս զերօյին վրայէն լուծեալ կ'անցնինք, բայց երբ զերօյին յաջորդող թիւովը կը բազմապատկենք, պէտք է որ ելած առաջին թիւը ո՛չ թէ զերօյի սխնակին տակ՝ այլ այդ թիւին սխնակին ներքեւը գրենք . այս կերպով Օի սխնակը բաց կը մնայ : Կրնայ ըլլալ որ երկու արտադրիչներէն մէկուն ծայրը

կամ երկուքն ալ վերջը գերօններ գտնուին. այն ատեն բազմապատկութիւնը թուանշաններով կ'ընենք, արտադրեալը կը գրենք, յետոյ կը նայինք թէ քանի՞ գերօ կը գտնուի արտադրելին կամ արտադրելիներուն ծայրը, և այնքան գերօ կ'աւելցնենք արտադրեալին վերջը:

Կրնանք արտադրելիներուն կարգը փոխել, այսինքն մէկը առաջ անցնել կամ մէկը՝ վեր դնել, միւսը վար՝ արտադրեալը ամենեւին չի փոխուիր:

Բազմապատկութեան փորձն ընելու համար, արտադրելիներուն կարգը կը փոխենք եւ նորէն կը բազմապատկենք:

Կրնանք նաեւ շատ մը բազմապատկութիւններ ընել, առանց գրելու, այսինքն մտքով: Ասոր կ'ըսուի մտաւոր բազմապատկութիւն:

Վարժ. — 147. Հաշիւ ըրէք թէ Ժամացոյցի մը մեծ սլաքը մէկ տարուան մէջ քանի՞ շրջան կ'ընէ Ժամացոյցի շրջանակին վրայ, սլաքի սլաքը քանի՞ շրջան կ'ընէ եւ վերջապէս մեծը սլաքի կէն քանի՞ անգամ աւելի շրջան կ'ընէ:

148. 1էն մինչեւ 19, բոլոր թիւերուն գումարը գտէք, յետոյ այս գումարէն հանեցէք 1էն մինչեւ 15 թիւերուն գումարը և երկուքին տարբերութիւնը բազմապատկեցէք 285ով:

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. ԴԱՍ. — ՄՐՐԻԿ, ԿԱՅԾԱԿ

1. ՄՐՐԻԿ. — Գարնան սկիզբներ մանաւանդ եւ աշնան վերջեր, ամպերը կը շատնան երկնքի երեսը և իրարու կը մօտենան. այն ատեն կը տեսնուին երբեմն երբեմն երկար լուսաւոր գիծեր, այս է փայլակը (Պատ. 29). Կը լսուի ահագին աղմուկ մը, այս է որոտումը, ու այդ միջոցին կ'ըսենք թէ մերիկ կայ: Փայլակները սովորաբար երկու ամպերու մէջ առաջ կուգան, բայց երբ փայլակը ամպի մը եւ երկրին մէջ առաջ գայ, աւոր կ'ըսուի կայծակ: Այն ատեն կ'ըսենք՝ «կայծակը գարկաւ լերան մը գլխին, կամ ծառի մը գագաթին»: Որոտումը փայլակին հանած ձայնն է:

Պատ. 29. — ՄՐՐԻԿ

2. Կայծակն ի՞նչ կ'ընէ. — Շանրարգիլ. — Կայծակը ընդհանրապէս բարձր տեղերու, բարձր շէնքերու և մետաղէ նիւթերու վրայ կ'իջնէ: Կայծակը կրնայ մարմինները ջարդել, փչրել, զանոնք իրենց տեղէն խախտել, տաքցնել եւ այլել: Անի կրնայ մարդիկ ու

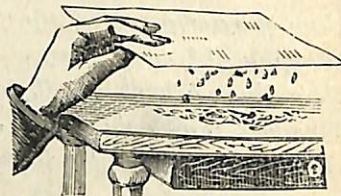
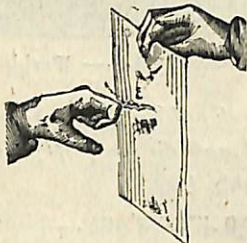
Պ. 30. Շանրարգիլով կենդանիներ սպաննել: Բայց տուն մը, շէնք մը կարելի է կայծակէն պահպանել շանրարգիլի միջոցաւ: Շանթարգիլը եր-

կար փայտ մ'է որուն սուր ծայրը մետաղէ շինուած է. այս ծայրէն մինչեւ գետին՝ երկար շղթայ մը կ'իջնէ, շղթային ծայրը կը մտնէ հողին մէջ:

1. Մըրիկ ի՞նչպէս կ'ըլլայ: Ի՞նչ է փայլակը: Ի՞նչ է կայ-
ծակը: Ի՞նչ է որոտումը: — 2. Կայծակը ո՞ւր կ'իջնէ ընդ-
հանրապէս: Ի՞նչ կ'ընէ կայծակը: Ի՞նչ է շանթարգելը:

2. ԴԱՍ. — ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

3. Փորձ՝ բղրի կտորով մը. — Սենեակի մը մէջ
ուր ոգը չոր է, առնենք կտոր մը թուղթ և տաք-
ցնենք զայն կրակի վրայ: Յետոյ անոր երկու ծայ-
րերէն բռնելով՝ արագ արագ շփենք տաք չուխայի

Պատ. 31. Ելեկտրացած
կտոր մը բուրդէն ելեկտրա-
կան կայծ կ'ելլէ:

Պատ. 32. Ելեկտրացած քուրքի
կտոր մը քեթեւ մարմիններն իրեն
կը քաշէ:

կտորի մը, օրինակ փանթալոնին վրայ: Այսպէս չը-
փելէ յետոյ, երկու մատով բռնենք թուղթին մէկ
ծայրէն և անմիջապէս, առանց ժամանակ կորսնցնե-
լու, միւս ձեռքի մատերնիս մօտեցնենք թուղթին մէջ-
տեղին (Պատ. 31): Դիտէ՞ք ի՞նչ կը պատահի: Երբ
այս փորձը կատարենք սենեակին մէկ մուրձ ան-
կիւնը, թուղթին մէջտեղէն ծուռ ու մուռ գիծ մը

կը ցայտէ կ'անցնի մատին: Այս լուսաւոր գիծը ելեկ-
տրական կայծ կը կոչուի:

Այս փորձը նորէն սկսինք, և չոր սեղանի մը
վրայ թուղթի, յարդի, փետուրի մանրիկ կտորներ
դնելով՝ թուղթը անոնց մօտեցնենք, կը տեսնենք
որ այդ թեթեւ մարմինները վեր կը ցատքեն թուղ-
թին յատակը կը փակչին (Պատ. 32): Այն ատեն
կ'ըսուի թէ թուղթին կտորը ելեկտրականացած է:

4. Ելեկտրականութիւն. — Կը տեսնենք որ բան
մը կայ, պատճառ մը կայ որ այս կայծը առաջ բե-
րաւ, որ թեթեւ մարմինները վեր քաշեց: Ահա
այս բանին, այս պատճառին, ելեկտրականութիւն կը'ս-
ուի: Ելեկտրականութիւնն է որ միւրիկ առաջ կը
բերէ:

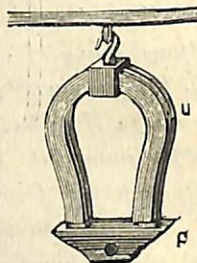
3. Նկարագրեցէք թէ ի՞նչ փորձեր կրնանք ընել՝ թերթ
մը թուղթը ելեկտրականացնելով. — 4. Ի՞նչ է ելեկտրակա-
նութիւնը: Մըրիկը ի՞նչէն առաջ կուգայ:

3 ԴԱՍ. — ՄԱԳՆԵԻՍ, ԿՈՂՄՆԱՅՈՑՑ

5. Մագնիս. — Տեսակ մը սեւ քար կայ, որ բը-
նական մագնիս կը կոչուի. այս քարը զարմանալի
յատկութիւն մ'ունի, որով երկաթն իրեն կը քա-
շէ: Աւելի զարմանալին սա որ, եթէ այս քարով պող-
պատի կտոր մը շփենք, պողպատն ալ կը սկսի թե-
թեւ մարմիններն իրեն քաշել: Այս պողպատը մագնիս
կ'ըլլայ: Եթէ այս պողպատէ մագնիսով զուտ երկա-
թի կտոր մը շփենք (կակուղ երկաթ), ան ալ մագ-
նիսի պէս կ'ըլլայ, ու պարզ մարմինները կը քաշէ,
բայց երբ շփելը դադարեցնենք կամ երբ մագնիսը

քովէն հեռացնենք, նորէն սովորական երկաթի պէս կ'ըլլայ:

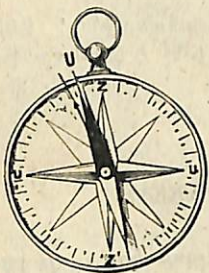
Մագնիսներուն սովորաբար ձիւ ու պայտի ձեւ կուտան (Պատ 33): Տեսէք մագնիսին տակ դառնում սա երկաթի կտորը, եթէ երկու մատով զանի քիչ մը վար քաշենք ու հեռացնենք մագնիսէն՝ յետոյ թող տանք, փոխանակ վար խնալու անմիջապէս կը բարձրանայ՝ նորէն մագնիսին կը միանայ:

Պատ. 33

Պայտի ձեւ մագնիս ու երկաթի կտորը իրեն կը բաժնէ:

6. Կողմնացոյց. — Մագնիսով մը կրնանք պողպատէ ամէն մարմին մագնիսի փոխել: Օրինակ ասեղ մը (Պատ. 34. Ս. որ կ'երեւի կէսը սեւ, կէսը ձերմակ), որ շրջանակի մը մէջտեղը հաստատուած կոթի մը վրայ կը դառնայ: Ասոր մագնիսական ասեղ կ'ըսուի որ, երբ շրջանակը գետինը դնես, մէկ ծայրը միշտ դեպի Հիւսիս կը դարձնէ: Այս գործիքը կողմ-

Պատ. 34. Կողմնացոյց

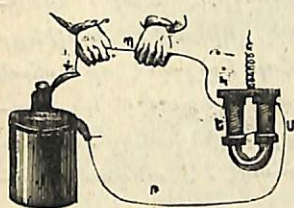
նացոյց կ'ըսուի և նաւապետները կը գործածեն զայն ծովուն վրայ՝ երկրին այլ եւ այլ կողմերը հասկընալու համար:

5. Ի՞նչ յատկութիւն ունի մագնիսը: Սովորական մագնիսները ինչէն կը շինուին. — 6. Ի՞նչ է կողմնացոյցը:

4. ԴԱՍ. — ՀՆՈՒԱԳԻՐ

7. Բարդ եւ ելեկտրամագնիս. — Կայ գործիք մը որ միշտ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէ, այս գործիքը կը կոչուի ելեկտրական բարդ (պատ. 35): Բարդին մէջի ելեկտրականութիւնը կրնայ մեծաղէ թելի մը վրայէն ճամբորդել տեղէ մը ուրիշ տեղ մը (պատ. 36). այն ատեն կ'ըսուի թէ մետաղէ թելին մէջէն ելեկտրական հոսանք կ'անցնի:

Հիմա եթէ այս մետաղէ թելը պայտի ձեւով շինուած երկաթի մը երկու ձիւղերուն վրայ փաթթենք (Պատ. 35, ԵՄ.) ելեկտրականութիւնը թելին մէջէն անցած ժամանակ այս երկաթի կտորը կը մագնիսանայ, Այս մետաղէ թելով շրջապատուած երկաթի կտորին կ'ըսուի ելեկտրամագնիս:

Պատ. 35

Պատ. 36

8. Ելեկտրական հեռագիր. — Ենթադրենք որ մենք կը գտնուինք Պոլսոյ մէջ (Պատ. 35. Պ.) և ԵՄ ելեկտրամագնիսն ալ կը գտնուի Տրապիզոն, բայց թ. թելով կապուած է Պոլսոյ հետ, այն թելով որուն մէջէն պիտի անցնի բարդին ելեկտրականութիւնը, Հիմա, եթէ ԲԱ (Պատ. 36) կէտին վրայ թելը կտրենք, և թիթեղը որ ԵՄ ելեկտրամագնիսին միացած էր, անկէ կը բաժնուի, բայց երբ այս կտ-

բուսած ծայրերը իրարու մօտեցրնենք, անմիջապէս և թիթեղը ելեկտրամագնիսին կը միանայ: Այսպէս մօտեցնելով հեռացնելով միշտ կրնանք շարժել և թիթեղը: Միեւնոյն բանը կ'ընենք Պոլսոյ և Տրապիզոնի մէջ: Այս թելին երկու ծայրերը իրարու մօտեցրնենք, ապա թելին երկու ծայրերը իրարու մօտեցրնենք, ապա թելին երկու ծայրերը իրարու մօտեցրնենք, ապա թելին երկու ծայրերը իրարու մօտեցրնենք, ապա թելին երկու ծայրերը իրարու մօտեցրնենք:

Դ. Ելեկտրական բարդ մը մետաղէ Թելի մը վրայ ի՞նչ ներգործութիւն կ'ընէ: — Ե. Ի՞նչ է ելեկտրական հեռագիրը:

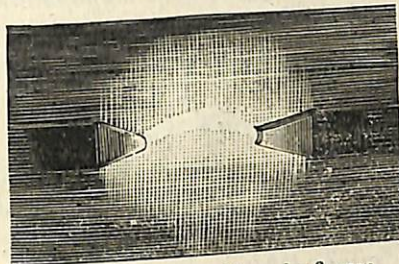
5. ԴԱՍ. — ԹԵԼԵՖՈՆ, ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՑՈ

Գ. Թելեֆոն. — 1. Ելեկտրական հեռագրով, ինչպէս տեսանք, նշաններ կարելի է տալ՝ ելեկտրամագնիսին առջեւ գտնուած երկաթէ թիթեղը վեր վար շարժելով: Ասոր համար կը բաւէ որ կոճակ մը սեղմենք ու թողունք, յետոյ անգամ մ'ալ սեղմենք և այսպէս շարունակ: Օրինակի համար, 2 անգամ կոճակը սեղմել և կը նշանակէ, 3 անգամ սեղմել՝ բ, եւայլն:

2. Թելեֆոնը շատ աւելի յարմար հեռագիր մ'է: Բայց թելեֆոնով ո՛չ թէ նշաններ կուտան, այլ կը խօսին: Օրինակի համար Պոլսոյ մէկ թաղէն ուրիշ թաղ մը, կամ Պոլսէն Իզմիր կարելի է խօսիլ թելեֆոնի միջոցաւ: Հոս ալ ելեկտրամագնիս մը կայ, որուն առջեւ դրուած է բարակ տախտակի կտոր մը. այս մագնիսը կը միանայ երկաթէ թելով մը միւս թաղին կամ քաղաքին մէջ գտնուած ուրիշ ելեկտրամագնիսի մը, որուն առջեւ նոյնպէս բարակ տախ-

տակ մը կայ: Արդ, երբ մէկ գործիքին մէջէն խօսինք, միւս գործիքին մէջէն ձայներնիս կը լսուի: Այս կերպով մէկ թաղէն միւսը, մէկ քաղաքէն ուրիշ մը կարելի է իրարու հետ խօսիլ:

10. Ելեկտրական լոյս. — Երբ ելեկտրական հոսանքը կ'անցնի մետաղէ թելի մէջէն, եթէ այս թելը կտրենք և կտրուած ծայրերն իրարու մօտեցրնենք, կայծ մը կը ցատքէ մէկ ծայրէն միւսը, այս էր ելեկտրական կայծը, ինչպէս տեսանք: Եթէ թելին մէ-

Պատ. 37. Ելեկտրական լոյս

ջէն անցնող ելեկտրական հոսանքը շատ զօրաւոր է, այս կայծը շատ խոշոր ու զօրաւոր աղեղ մը կը կազմէ՝ գեղեցիկ փայլուն լոյսով մը որուն կ'ըսուի ելեկտրական լոյս: Այսօր եւրոպական շատ մեծ քաղաքներու մէջ ելեկտրական լոյսով կը լուսաւորեն մեծ գործարաններ, տուններ, փողոցներ:

Գ. — 1. Հեռագրով ի՞նչպէս նշան կը տրուի. — 2. Ի՞նչ է Թելեֆոնը: — 10. Ինչէ՞ն կը հասկցուի Թէ մետաղէ Թելի մը մէջէն ելեկտրական հոսանք կ'անցնի: Ելեկտրական լոյսը ի՞նչպէս կը գոյանայ:

6. ԴԱՍ. — ԼՈՅՍ

11. Լոյս, մրուրիւն, շուք. — Մտէ՛ք խորունկ ու լուսամուտ չունեցող մառանի մը մէջ. որչափ որ կ'ուզէք, բացէք աշուրնիդ, բան մըն ալ պիտի չի տեսնէք. մութ է, Լոյս պէտք է որ մեզ շրջապատող առարկաները տեսնենք: Հոն ուր լոյս չկայ, մութ է: Իրաւ կան կարգ մը մարմիններ որ իրենք իրենցմէ լոյս կուտան. ինչպէս արեւը, կրակը, կայծ մը, ճրագ մը. բայց միւս բոլոր մարմիններն ասոնցմէ առած լոյսերնին ետ կը դարձնեն:

Յորեկ ատեն յայտնի կը տեսնուին շատ մը առարկաներ որ արեւին լոյսը կը ցոլացնեն: Նոյն իսկ գիշեր ատեն սենեակին մէջ կը գտնուին առարկաներ որ լամպարին լոյսը ցոլացնեն. ինչպէս փայլուն ներկուած տախտակները, Բայց՝ պատի մը ետեւ, ժայռի մը ներքեւ արեւ չկայ շատ անգամ, սակայն մարդ նորէն լոյսի մէջ է, ինչպէս որ գիշեր ատեն սեղանին տակ գտնուած առարկայ մը լոյսի մէջ է և կ'երեւի, թէեւ ճրագին լոյսը անոր վրայ չի հասնիր: Այս տեսակ տեղերուն, ուր արեւին լոյսը, ճրագին շողը չի հասնիր՝ բայց նորէն լոյս է, կ'ըսուի թէ շուքի մէջ է, շուք է. և իրաւ, մենք շուքի մէջ ալ կը տեսնենք, ինչպէս արեւին տակ:

12. Լոյսը կը ցոլանայ. — 1. Հայելիները, փայլուն առարկաները, ջուրին երեսը ետ կը դարձնեն լոյսը (Պատ. 38): Ասոր կ'ըսուի լոյսը կը ցոլանայ:

Պատ. 38.

2. Գետակի մը կամ լճակի մը եզերքը, երբ ջուրին երեսը հանդարտ է, ամբողջ վրայ գտնուած ապառաժները, ծառերը, նոյն իսկ դիտող մարդուն պատկերը ջուրին յատակը կ'երեւի, բայց գլուխը վար դարձած: Այս բանը շատ անգամ մեր աչքովը տեսած ենք:

11. Ի՞նչ է լոյսը: Ի՞նչ է մթութիւնը. Արշալօյսը: — **12.** Լոյսը ցոլացնող մարմինները ըսէք: Խաղաղ ջրի մը մակերեսին վրայ ի՞նչ կը տեսնուի:

7. ԴԱՍ. — ԼՈՅՍ [Շար.]

13. Կտորած գաւազանը. — Ջրով լի տաշտի մը մէջ ուղիղ գաւազան մը դրէք, պիտի տեսնէք որ գաւազանին ջրին մէջ մըտած մասը ԱԲ կտորած եւ ԱԳ ուղղութիւնը առած կ'երեւի (Պատ. 39):

Պատ. 39. Գաւազանը ջուրին մէջ կոտրած կ'երեւի:

Ասոր պատճառը սա է որ ջուրին մէջ մտած ասեկ իր ուղղութիւնը կը փոխէ:

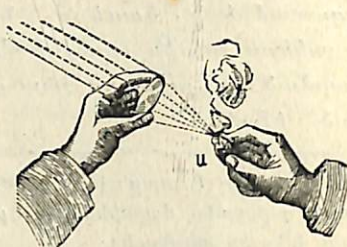
14. Ոսպնեակը. — Լոյսը ապակիին մէջէն անցած ատեն ալ իր ուղղութիւնը կը փոխէ. մանաւանդ երբ այս ապակին շինուած է ոսպնեակի ձեւով: Այդ ոսպնեակը կը շրջապատեն փայտէ շրջանակով և կոթ մ'ալ կ'անցնեն, այն ատեն կ'ունենանք գործիք մը, խոտորացոյց (Պատ. 42): Խոտորացոյցը մեծ կը ցուցնէ առարկաները: Շատ դիւրին է

Պատ. 40. Խոտորացոյց զանի գործածելու կերպը: Կոթը կը բռնենք, և ոսպնեակը աչքի կը մօտեցնենք, միւս

ձեռքով ալ ան առարկան զոր մանրամասնօրէն քննել կ'ուզենք:

Աւելի սիրուն փորձ մը կրնանք ընել այս ոսպնեակով: Այսինքն ոսպնեակը արեւին մէջ բռնելով՝ անոր ճառագայթները կը հաւաքուին մէկ կէտի վրայ և այս կէտին մէջ կը բռնենք լուցիկ մը որ անմիջապէս կը բռնկի, կամ արեւի կտոր մը որ կ'այրի (Պատ. 41):

Պատ. 41

Աբեթի կտոր մը որ կ'այրի երբ ոսպնեակով արեւին լոյսը հաւաքենք:

13. Կոտրած գաւազանին փորձը նկարագրեցէք: — 14. Ի՞նչ է ոսպնեակը, ինչի՞ կը ծառայէ ոսպնեակը: Օրինակով մը ցոյց տուէք թէ ի՞նչպէս ոսպնեակը կրնայ արեւին ճառագայթները կեղրոնացընել:

8. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ե. ԱՄՍՈՒԱՆ [1-14]

Իրրիկները, Կայծակը (1 - 2). — Երբ մրրիկ կայ, երկինքի վրայ՝ ամպերու մէջ՝ կրակի պէս փայլուն գիծեր կ'երեւին: Ասոնք փայլակներն են որ օդը կը շարժեն և ահագին աղմուկ, որոտում կը հանեն: Երբ փայլակը ամպի մը և երկրին մէջ ցատքէ, կայծակ կ'ըսուի որ ծառերը կ'այրէ, մարդիկ ու կենդանիներ կը սպաննէ: Շէնքերը կարելի է կայծակէն պահպանել ռանբարգելով:

Ելեկտրականութիւն (3 - 4). — Կան այնպիսի

մարմիններ որ եթէ իրարու վրայ քսենք, ինչպէս թղթի կտոր մը չուխային վրայ, ելեկտրականութիւն առաջ կուգայ, Մրրիկները ելեկտրականութենէն առաջ կուգան:

Մագնիս, Կողմնացոյց (5 - 6). — Սեւ քար մը կայ բնական մագնիս բաւածը, որ երկաթն իրեն կը քաշէ և պողպատին քսուելով անոր ալ քաշելու կարողութիւն կ'ուտայ: Կողմնացոյցը մագնիսացած ասեղ մըն է. այս բանը շարունակ հիւսիս-հարաւ ուղղութիւն մը ունի:

Հեռագիր, Թելեֆոն, Ելեկտրական լոյս (7-10). — Ելեկտրական բարդը այնպիսի գործիք մըն է որ շարունակ ելեկտրականութիւն առաջ կը բերէ մետաղական թելի մը մէջ: Ելեկտրական հեռագրի միջոցաւ շատ հեռու տեղէ ուրիշ տեղ մը նշաններ կուտան, ելեկտրական հոսանքին շնորհիւ, որ բարդէն կ'ելլէ թելին մէջ կ'անցնի: Թելեֆոնն ալ միեւնոյն կերպով խօսքը տեղէ մը ուրիշ տեղ մը կը տանի, Ելեկտրական հոսանքը թելի մը մէջէն անցած ատեն, եթէ թելը կտրենք, երկու կտրուած ծայրերէն առաջ կուգայ լոյս մը որ ելեկտրական լոյս կ'ըսուի:

Լոյս (11-14). — Մեզ շրջապատող առարկաները լոյսի միջոցաւ կը տեսնուին: Հոն ուր լոյս չկայ, մութ է: Փայլուն առարկաները, ինչպէս հայելին, հանդարտ ջուրին երեսը, կը ցոլացնեն լոյսը: Լոյսը օդին մէջէն ջուրի մէջ անցած ժամանակ, իր ուղղութիւնը կը փոխէ: Խոստացոյցը ոսպնեակ մ'է, որ առարկաները խոշոր կը ցուցնէ:

1. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆ

1. Ածական. — 1. Երբ կ'ըսեմ Հացը կակուղ է, Դասս դժուար է, Մեղըր անուռ է, աս խօսքերուն մէջ կակուղ բառը հացին ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, դժուար բառը դասին ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, անուռ բառը մեղրին ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ:

Ի՞նչպէս է հացը. — կակուղ է: Ի՞նչպէս է դասը — դժուար է: Ի՞նչպէս է մեղրը. — անուռ է:

Կակուղ, դժուար, անուռ բառերը Ածական են:

2. Ածականը գոյականին կամ անունին քով կը դըրուի, անոր որպիսութիւնը ցուցնելու համար:

3. Որպիսութիւն (որակ) ցուցնող բառեր ածական են:

2. Ածականից տեղը. — Ածականը գոյականին քովը՝ սովորաբար անկէ առաջ կը դրուի: Կեղծաւոր մարդ, աւստյո՞ժ ձի, կարմիր ֆէս:

3. Ի՞նչպէս ճանչնալու է ածականը. — Ածականը ճանչնալու համար, անոր քով կը դնեմ մարդ, բան բառերէն մէկը:

Կրնամ ըսել բարի մարդ, աղուոր բան: Ուրեմն բարի, աղուոր բառերը ածական են:

1. Որոշեցեք ածականներն ու գոյականներն: Ըսե՛ք. Ի՞նչպէս մարդ. — Ազան մարդ:

Ի՞նչպէս բարձ. — Կակուղ բարձ, եւայլն:

Ազահ մարդ, կակուղ բարձ, օգտակար խրատ, սիրելի եղբայր, չար սատանայ: Դիւրին դաս, ուղիղ քանակ, ճերմակ թուղթ, սեւ տախտակ, բարի տը-

ղայ, յամառ էշ, թթու խնձոր, նեղ փողոց, երկայն մոմ, նոր հարս, սուր ածելի, ցուրտ հով, պաղ ջուր, տաք թոնիր, մաքուր աղանի:

2. — Գտե՛ք սա խօսքերուն մէջի ածականները եւ ըսե՛ք թէ ո՞ր գոյականներուն որպիսութիւնը կը ցուցնեն:

1. Ճարտուկ ձիեր կը քաշէին կառքը: — 2. Պըզտիկ Հերմինէն ու եղբայրը Սարգիս սիրուն չնիկ մը ունին: — 3. Անուշ ջուրը կը խմուի, ծովին լեղի ջուրը կրնա՞ս խմել: — 4. Ուրախ սրտով կ'աշխատին խելացի տղաքը. անոնք բարի խրատներու մըտիկ կ'ընեն: — 5. Սեւ տախտակին վրայ ճերմակ կաւիճով կը գրենք: — 6. Կաւիճը կակուղ հող մ'է: — 7. Յորեկը պայծառ արեւ ու գիշերն ալ անուշ լուսնակը կ'երեւան երբ օդը ամպոտ չէ:

3. — Ինչի՞ մէջ կը դնեն

Ջուրը, ծխախոտը, մոխիրը, աղը, մեղուն, պանիրը, ածուխը, թռչունը, հաւը, գիրքը, մելանը, դրամը, ցորենը, յանցաւորը, ձին, գինին, հաղորդութիւնը, մեռունը, ձէթը, թէյը, հագուստը:

1. [1-3] Ածականը ո՞ր բառի քով կը դրուի. Ի՞նչ կը ցուցնէ Ո՞ր բառեր ածական են: — **2.** Ածականը գոյականէն առաջ կը դրուի թէ ետքը. — **3.** Ի՞նչպէս կը գիտնաս թէ բառ մը ածական է:

2. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

4. Ի՞նչ կը կոչուի այն մարդը՝ որ

1. Ոչխար կ'արածէ. — 2. Նախիր կ'արածէ: —

3. Խոզ կ'արածէ: — 4. Դուար կը պահէ (բուծանել): — 5. Մեղու կը պահէ: — 6. Շերամ կը պահէ:

— 7. Թռչուն կը պահէ: — 8. Աւանդ մը կը պահէ.
— 9. Կնիք կը պահէ: — Բերդ մը կը պահէ: — Սն-
տառ կը պահէ: — 12. Գաղտնիք կը պա-
հէ: — 13. Խորհուրդ կը պահէ: — 14. Խոստում կը
պահէ: — 15. Օրէնք կը պահէ: — 16 Իսկ այն որ
խոստումը, երգումը, ուխտը, սէրը, օրէնքը կը դրժէ:

5. — Ածականները փոխելով՝ տեղը դրեմ լաւ յա-
կութիւն մը նշանակող ուրիշ ածական մը:

Ազնիւ ծառայ, բարի մարդ, հաւատարիմ պաշ-
տօնեայ, հասուն պտուղ, նոր հագուստ, փայլուն
աչք, թարմ բանջարեղէն, կուշտ փոր, լայն շունչ,
անուշ հոտ, արձակ բնակարան, համեղ ուտելիք,
հազուադէպ դիւրք, սուղ գորգ, քաջ նաւապետ, ա-
րիասիրտ զինուոր, երջանիկ մայր, հլու դպրոցական,
ամուր պարիսպ, ճարտար լարախաղաց, հուժկու
բմբիշ, փորձառու բժիշկ, հաճելի բուրմունք:

6. Ածականներն անփոփոխ պահելով՝ գոյական-
ները փոխեցեմ:

Յամառ էշ, օթեկ հաց, կոշտ վարմունք, ապե-
րախտ զաւակ, թեթեւ բնաւորութիւն, պակաս կը-
շիւ, խարխուլ շէնք, անքաղաքավար ծառայ, չար
ընկեր, զեղծ պաշտօնեայ, համբակ բժիշկ, աղօտ
լոյս, նեղ սիրտ, կծու հոտ, ապականած օդ, մաշած
կապերտ, դժբաղդ հայր, ձախլիկ թեւ, անփորձ
տղայ, անճարակ գործաւոր, անհամ կատակ, նեխած
բանջարեղէն, պղտոր ջուր:

7. — Կեանքներն տեղ փոխելով եղած բառը դրեմ:

1.ը կանգունով կը չափէ կերպարը, մկրա-
տով կը կտրէ զայն ու հագուստ կը ձեւէ:

2.ը դանակով կը կտրէ կաշին և հերիւնով
կը կարէ: — 3.ը ուրազով կը տալէ փայտը,

դուրով կը դիւրէ զայն, գայլիկոնով կը ծակէ եւ
մուրճով կը գամէ: — 4.ը փքոցով կը փչէ կը-
րակը, ունեւիով կը բռնէ հրաշէկ երկաթը և զայն կը
ծեծէ սալին վրայ: — 5.ը սայլով բեռ կը կրէ,
արօրով կը հերկէ հողը, բրիչով կը փորէ, տրմու-
խով կը հարթէ, և մանգաղով կը հնձէ ցորենը:
— 6.ը թակով կը զարնէ աղեղին, բամպակը
կը գզէ, մկրատով կը կտրէ կտաւը:

8. — Նոյն 6 խօսքերուն մէջ բայերը փոխեցեմ կա-
տարեալ յոյճակի Գ. դեմքի, այսպէս

1. Դերձակները կանգունով չափեցին կերպարը,
մկրատով կտրեցին զայն ու հագուստ ձեւեցին:

ՍԵՌԱՆԱՆ ՀՈՒՈՎ

9. Ուշադրութիւն քրեմ հետեւեալ գոյականներու
հոլովին:

Ա. խումբ. — Արդարութեան, բարկութեան, զօ-
րութեան, հիւանդութեան:

Բ. խումբ. — Մարդու, ծովու, կովու, ձիու, ա-
րեւու, թիւու, մանչու, ճամբու, տղու, գլխու:

Գ. խումբ. — Երդման, սոսկման, թաղման, օծ-
ման, ժամանման:

Դ. խումբ. — Օրուան, ժամուան, հիմակուան,
վաղուան, իրիկուան, ցորեկուան:

10. Նոյն սեռական հոլովներուն բոլ յատկացեալ-
ներ դրեմ. Օր. Արդարութեան պարտքը, մարդուն
խօսքը, խաբան իրիկունը, եւայլն:

11. Նոյն 4 խումբ բառերը սեռական հոլով են:
Գեթ անոնց ուղղականը (Գիտեցեմ որ այս բառերը Ի ով
սեռական եղած չեն):

3. ԴԱՍ. — ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

1. Ուրիւն մասնիկը. — Ուրիւն մասնիկը կըրնանք կցել Որակական Ածականին ծայրը: Ան ատեն ածականը կը փոխուի՝ վերացեալ անուն կ'ըլլայ:

Օրինակ. Պաղ, — պաղուծիւն, եւայլն:

5. Նոյնպէս նիւթական բան մը ցուցնող անունին ծայրը ուրիւն կցելով՝ վերացեալ անուն կը չինուի. Օրինակ. Հայր — հայրուծիւն, եւայլն:

12. — Սա որակական ածականներուն ծայրը «ուրիւն» մասնիկը դնելով՝ վերացեալ անուն շինեցեք:

Անուշ, թեթեւ, ծանր, աղտոտ, շքեղ, սիրուն, աղուոր, քաղցր, ծեր, մեծ, վսեմ, սեւ, ճերմակ, կոկիկ, կանաչ, անառակ, ճարտար, չոր, թաց, պարարտ, գոհ, թարմ, տաք, պաղ, գաղջ, դժուար, դժբաղդ, նոր, լայն, նեղ, չար, բարձր, աղքատ, համր, յամր, ծանր, ցած, կարծր:

13. — Նիւթական առարկայ ցուցնող սա անունները վերացեալ անունի փոխեցեք:

Վարժապետ, քահանայ, վարդապետ, աշակերտ, տնտես, հայր, մայր, եղբայր, տղայ, ընկեր, իշխան, սարկաւազ, նաւապետ, խոհարար, դերձակ, սեղանաւոր, թղթատար, ճամբորդ, կօշիկակար, լըպուտ, հիւան, քարոզ, պարտիզպան, մարտիրոս, նահատակ, երաժիշտ:

14. Կետերուն տեղ դրեք պատշաճ բառեր:

1. Այն բառը որ անձ, կենդանի կամ իր կը ցուցնէ, կը կոչուի: — 2. Այն բառը որ գոյականին որպիսութիւնը կը ցուցնէ, կը կոչուի: — 3. բառ մ'է որ ընել կամ ըլլալ կը նշանակէ: — 5. Այն սեռական հոլով անունը

որ ուրիշ գոյականի մը քով կը դրուի և կը ցուցնէ թէ անոր նշանակած իրը որով յատուկ է, կը կոչուի..... — 6. Յատկացուցիչ ունեցող գոյականը կը կոչուի

15. — Այբուբենի բոլոր գրերով սկսող մէյմէկ բայ գտեք, հետեւեալ օրինակներուն համեմատ:

Աղաչել, բանիլ, գոցել, դողալ, եռալ, զուլ, էղնել, ընդունիլ, թոթովել, ժանգոտիլ, իմանալ, լափել, խորովել, ծակել, կտել, հոտոտել, ձաղկել, զրկել, ճշդել, մանել, յայտնել, նայիլ, շահիլ, ոռնալ, չարչրկել, պատել, ջրել, ոռնել, սուրալ, վտարել, տապկել, բոտել, ցօղել, փրփրիլ, քոսոտիլ, օթեւանիլ, ֆշալ:

16. — Նոյն բայերը նորէն գրեցեք Ա. Բ. Գ. լծորդութիւններու բաժնելով:

4. Ածական բառին ծայրը ուրիւն մասնիկը կցենք՝ ի՞նչ կ'ըլլայ. ի՞նչ ըսել է վերացեալ անուն [Բ. պրակ, էջ 67, Դաս 3. Կանոն 4, 5, 6]: Օրինակ: — 5. Նիւթական կամ թանձրացեալ անուններուն ծայրն ալ կարելի՞ է ուրիւն կցել: Ան ատեն ի՞նչ անուն կ'ըսուի. Օրինակ:

4. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

17. Հետեւեալ հասուածք 1-կարգացեք, 2. օրինակեցեք, 3. Որակական ածականներուն տակէն գիծ քաշեցեք, 4. Վերջն ալ յոճակի ըրեք:

ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՊԶՏԻԿ ԱՂՋԻԿԸ

Յիմի պզտիկ աղջիկ մ'է. Պարտիզակէն Պոլիս բերուած է որ լաւ բաներ սորվի: Խոշոր, գեղեցիկ, անուշ աչքեր ունի ան, Խելացի աղջիկ է, բայց քիչ մը վախկոտ, քիչ մ'ալ խաշկոտ: Իր սիրուն գլխա-

նոցին տակէն դուրս կախուած են խարտեալ, նուրբ ու դանդուր մագերը: Աշխատասէր ու բարի ալ է, բայց խեղճ աղջիկը խաղալ խնդալ շատ կը սիրէ: Ըսէ՛ք, միթէ այս բանը յանցա՞նք է երբ մարդ հազիւ ութը տարու է, և դուարթ ու աշխոյժ բնաւորութիւն ունի:

Ինչպէս է եղեր՝ եղեր է, օր մ'ալ մոռցեր է դասը սորվելու: Ահա վարժուհին յանցաւոր ըրաւ խեղճ Ֆիմին:

Հիմա ծունկի վրայ՝ գլխակախ նստեր է, փափուկ ձեռքերը խաչաձեւ, աչքերը դետին խոնարհած: Իր թարթիչներուն տակ կը փայլի խոշոր մարգարտի պէս կաթիլ մը արցունք որ իր վարդ այտերէն վար պիտի գլորի ... Մեղք չէ՞ Ֆիմին:

18. — Հետեւեալ անուններուն կցեցե՛ք մէյմէկ յակացուցիչ. — Օրինակ. Եպիսկոպոսին սաղաւարտ, եւայլն:

.....սաղաւարտը —քարոզը —աստիճանը
.....խրատը —վարժարանը —տեսուչը —
.....նախարարը —կինը —մանեակը —
դաւազանը —օրրանը —պատուէրը —
.....լուծիւնը —գուարթութիւնը —
գործիքները —սէրը:

19. — Նոյն բառերը նորէն գրեցե՛ք՝ յակացուցիչները անակաճի փոխելով. — Օրինակ. — Բարեկամին սեր. — Հողին բերք. — Հողային բերք. եւայլն:

20. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք՝ ամբողջ խօսքերով:

1. Ի՞նչ կ'ընէ դերձակը՝ մկրատով, կանգունով, կաւիճով, ասեղով:

2. Ի՞նչ կ'ընէ կօշկակարը՝ չափով, դանակով, կա-

լապարով, մուրճով, հերիւնով, քակիկով, խարսոցով:

21. Սա բառերը գոյական են: Անոնց փոխ որպիսութիւն ցուցընող բառեր (Որակ. անական) դրե՛ք:

Անտառ, ծով, երկինք, դաշտ, մանուկ, խաղ, աշտարակ, նկուղ, ծաղիկ, պտոյտ, տոն, խօսք, սիրտ, ճիւղ, սովորութիւն, շապիկ, կօշիկ, պարտեզ, վարդ, գրիչ, դանակ, բժիշկ, դատաւոր:

5. ԴԱՍ. — ԲԱՅՆՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ [Ա.]

6. Էական բայէն զատ (Գ. պրակ, 20 դաս, էջ 87) միւս բոլոր բայերը կը կոչուին անական բայ, ինչու որ ստորոգելին հետ միացած են. Օր. — Կը խօսիմ որ ստորոգելին հետ միացած են. Օր. — Կը խօսիմ որ նշանակէ խօսող եմ, խօսեցաւ կը նշանակէ խօսող եղար, պիտի խօսի՝ խօսող պիտի ըլլայ:

22. Հետեւեալ բայերուն մեջի ստորոգելներն ու էական բայերը զատեցե՛ք. Օր. զարնել = զարնող ըլլալ:

Սիրել, գրել, պատժել, պատմել, պատուել, խօսիլ, անել, բերել, գործել, շարել, ստանալ, գլուխել, պողալ, առնել, ծախել, զարդարել, նշանակել, մատնել, միաւորել, կոտրել, կոտորակել, լղել, լսել, տեսնել, կանչել, հեծնել:

3. Ամբողջ նախադասութիւններով պատասխանեցե՛ք հետեւեալ հարցումներուն:

1. Որտեղ մը ի՞նչ բաներու պէտք ունի որսի երթալու համար: — Ի՞նչ կ'ընէ հրացանով: — Ո՞ր կենդանիներ կ'որսացուին: — Ի՞նչ կ'ընէ ֆերձէն կամ բարակը: — Ի՞նչ է մախաղը: — Ի՞նչ կը պարունակէ փամփուշտը:

2. Ի՞նչ բաներու պէտք ունի ձկնորսը: Ի՞նչ է ուռկանը, կաթիլը, խաճճը:

24. Հետեւեալները որպիսութիւն ցուցնող բառեր են. գտնի անոնց ներհակը:

ձերմակ, տգեղ, ածան, հիւանդ, մեծ, ուրախ, բարի, անխելք, կարճ, նեղ:

25. Նոյն տարբերութիւնները փոխարինելով մէկը միւսով, արտայայտելով իմ արտաբանութիւնը, արտայայտելով իմ արտաբանութիւնը:

6. — Էստի քայնը զատ միւս բոլոր քայներէ ի՞նչ կը կոչուին: Ինչո՞ւ այսպէս կը կոչուին:

6. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՕԳԱՊԱՐԻԿԸ

Օգապարիկը հնարեցին երկու ֆրանսացիներ, որոնք թուղթի գործարան կը բանեցնէին ֆրանսայի Անտոնէ քաղաքին մէջ: Ասոնք կը կոչուէին Ժօզէֆ և Էթիէն Մոնկոլֆիէ եղբայրներ, որ իրենց գիւտին առաջին փորձը կատարեցին 5 Յունիս 1783ին:

Մարդու մեծութեամբ թուղթէ գնտակ մը չիւնենք որուն մէջ կատարելապէս պարապ ըլլայ. մի միայն մէկ կողմը ձեռքի չափ բաց մը (ծակ մը) թողունք: Այդ ծակը դարձնենք զէպի գետինը ուր նախապէս կը վառենք փայտի կտորներ: Տարակոյս չկայ թէ կրակի մը շուրջը օդը միշտ տաք կ'ըլլայ. արդ. այս տաք օդը վերոյիշեալ գնտակին մէջ ժողվելով (ծակուած կողմէն)՝ քիչ ետքը գնտակը իր վիճակին թողնենք. պիտի տեսնենք որ օդին մէջ կը բարձրանայ անիկա՝ չնորհիւ տաք օդին որ միշտ պաղ օդէն թեթեւ է: Ահա այս է օգապարիկին ըսկզբունքը. այսինքն, օդէն աւելի թեթեւ կազի մը

գործածութիւնը՝ ահագին գնտակի մը մէջ պարփակուած:

Նախկին օգապարիկները տաք օդով կը գործածուէին, բայց երբ քիմիագիտութիւնը յառաջացաւ, այն ատեն սկսան գործածել խտոճէն (ջրածին) կոչուած կազը որ օդէն 14 — 15 անգամ աւելի թեթեւ է — աշխարհիս վրայ ծանօթ մարմիններէն ամենէն թեթեւը:

26. Նոյն հասուածն օրինակեցէ՛ ստորագծելով բայերը:

27. Նոյն բայերուն արմատն ու վերջաւորութիւնը գտնեցէ՛:

28. Որոշեցէ՛ ցոյց հասուածին մէջ 1. Տեք բայերը, 2. Սեռի խնդիրները, 3. Բնութեան խնդիրները (խրաֆանչիւրին փոխարինելով հարցումը դնելով):

29. Նոյն տեք բայերուն ու խնդիրները գոյական են քե դերանուն են:

30. Սահմաններուն համապատասխան անունները գտնէ՛:

1. Հարիւր տարուան տեւողութիւն =: 2. Տասներկու ամսուան տեւողութիւն =: 3. Երեսուն օրուան տեւողութիւն =: 4. Եօթն օրուան տեւողութիւն =: 5. Հրաբուխի բերանը =: 6. Կղզիներու խումբ մը =: 7. Վերէն վար գահաժիծող ջուր մը =: 8. Հովուին գաւազանը =: 9. Իշխանին գաւազանը =: 10. Պաշտօնական ծառեր գտնուած տեղը =: 11. Հայրերու աղօթարանը =: 12. Բողոքականներու աղօթարանը =: 13. Կաթալաններու աղօթարանը =: 14. Հին ժողովուրդներու աղօթարանը =: 15. Հոտաւորութեան գործարանը =: 16. Տեսողութեան գործարանը =: 17. Ճաշակելիքի գործարանը =:

18. Հսողութեան գործարանը == : 19. Ձեռքին մէջը == : 20. Մեծ գերան մը որուն կապուած են նաւի մը առագաստները == :

ՍՅՈՒՍԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

31. Ուշադրութիւնը քիչ հետեւեալ գոյականներու հոլովին :

Ա. խումբ. — Էրկան, կնկան, աղջկան, տան, շան :

Բ. խումբ. — Հօր, մօր, եղբօր, ծծմօր, հօր-եղբօր, կնքահօր, արքահօր, վանահօր :

Գ. խումբ. — Տիրոջ, տիկնոջ, քրոջ, տալոջ, նիւթոջ, կեսրոջ, տագերոջ, աներոջ :

Դ. խումբ. — Աստուծոյ, սիրոյ, պատուոյ, Պո-տոյ, կռուոյ, թուոյ, պատժոյ :

32. Նոյն բառերուն հոլով մէջմէկ յատկացեալ դէպք : Օրինակ. Էրկանը հագուստները, կնկանը մագերէտը ելցն :

7. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 1, 3, 5 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Ածական. — Գոյականին որպիսութիւնը ցուցնող բառն է ածականը որ գոյականէն կը զանազանուի մարդ, բա՛ւ բառերով :

Ուրիւն. — Երբ ածականին ծայրը ուրիւն մաս-նիկը դնենք, վերացեալ անուն կ'ըլլայ :

Նիւթական առարկայ ցուցնող անուններն ալ երբ ուրիւն մասնիկը առնեն, վերացեալ անուն կ'ըլլան :

Ածական բայ. — Էական բայէն զատ, ամէն բայ ստորոգելիի մը միացած է : Ասոր համար, ածական բայ կը կոչուի :

8. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ [Բ.]

Ժ. Ածական բայեր. — Ածական բայերը տեսակ տեսակ են : 1. Անոնք որ կը յայտնեն թէ գործողու-թիւնը տէրբայիէն կ'անցնի ուրիշի վրայ : Օրինակ. կառապանը ձին կը մտնակէ : Այստեղ կը մտնակէ բայը ներգործական է : — 2. Գործողութիւնը ուրիշին վրայ չի ներգործեր՝ չ'ազդեր : Օրինակ. Տղան կը բնանայ : Հոս կը բնանայ բայը չէզոք է : — 3. Այն բայերը որ կը նշանակեն թէ գործողութիւնը ուրիշէ մը (բնու-թեան խնդիր) կ'անցնի երկակային կամ տէրբայիին վը-րայ : Օրինակ. Յորենը երկրագործէն ցանուեցաւ : Հոս ցանուեցաւ բայը կրաւորական է :

33. Աս խօսքերուն մէջ բայերը վերի երեք տեսակնե-րէն ո՞րն են :

Ա. — 1. Մանիկ զտաւ տետրակը : 2. Աս մար-դը պտուղ կը ծախէ : 3. Ընկերներդ պատուեցին գիրքդ : 4. Բոլոր դասերս գրեցի պատրաստեցի : 5. Քահա-նան մեռելը թաղեց :

Բ. — 1. Ծովը կը փրփրի : 2. Խնձորը ծաւէն վար ինկաւ : 3. Սառիկ հով կը փչէր : 4. Հայրիկդ կը քնանայ : 5. Վարժապետը բարկացաւ :

Գ. — 1. Տղաքը վարժապետէն պատժուեցան : 2. Դուն մրցանակէ պիտի զրկուիս : 3. Ծովն իյնողը օձին կը փաթթուի : 4. Աշակերտը պիտի վարձա-րուի տեսուչէն : 5. Երախաները ջրով կը մկրտուին և միւսոնով կ'օծուին : 6. Մեռելները քահանայէն թաղ-ուեցան և օրհնուեցան :

34. Հետեւեալ երկու խումբ բառերը գրեցէ՛ք, ամեն գոյականի հոլով դնելով իր հակաճիւղը.

Ա. խումբ. — Ծնունդ, ցորեկ, մանկութիւն,

գեղեցկութիւն, հարստութիւն, հսկայ, անէծք, յաւելում, բազմապատկութիւն, բարութիւն, հիւսիս, արեւելք, ծով, կղզի, պարանոց:

Բ. խումբ. — Չարութիւն, հարաւ, արեւմուտք, հրուանդան, լիճ, նեղուց, օրհնութիւն, աղքատութիւն, գաճաճ, տգեղութիւն, խաղաղութիւն, ծերութիւն, մահ, գիշեր:

35. Ո՛ւր կը բնակին

Չինացիները, Պարսիկները, Արաբները, Հնդկները, Աւստրալացիները, Ռուսները, Անգլիացիները, Եթովպացիները, Եգիպտացիները, Նուպիացիները, Սպանիացիները, Գերմանները:

Օրինակ. — Չինացիները կը բնակին Չինաստան:

36. Նոյն խօսքերն եզակի բրե՛ք, այսպէս.

Չինացիները կը բնակին Չինաստան:

37. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք՝ բերանացի եւ ցրաւոր:

1. Ո՞րն է երկրի վրայ է՛ն շատ տարածուած հեղուկը: — 2. Ի՞նչ համ ունի ծովին ջուրը: — 3. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ջուրը որ աղի չէ: — 4. Ի՞նչ կը կոչուի այն տեղն ուրկէ կը բխի ջուրը: — 5. Ի՞նչ կ'ըսուին այն տեղերն ուր շատ ջուր կը գտնուի: — 6. Մարդիկ ի՞նչ միջոցներ ընտրած են ջուր ունենալու համար (հոր, ջրամբար, ջրհան, ջրչեղձ եւլն): — 7. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ջուրը որ կարծրացած է: — 8. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ջուրը որ հեղուկ եղած է:

38. Գործ նշանակող բառերէն (բայ) հետեւցրնել գործիք (անուն) եւ գործաւորը (անուն): Օրինակ. — Սղոցել — սղոց — հիւսն:

Հարթել, կտրել, կամնել, տափել, յօտել, բրել,

ածիլել, ծակել, աղխել, ծեփել, պատծել, խարտել, քերել, նկարել:

Դ. — Ի՞նչ տեսակ գործողութիւններ կը յայտնեն ածական բայերը: [Երեք տեսակէն ալ օրինակներ տուէք]:

9. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

39. Իբրեւ մեկ բայ խոնարհեցե՛ք:

Պալլալ, ճլուլլալ, ճռռալ, տրտալ, տնտնալ, տրտնջալ:

40. Ի՞նչ ժամանակ, ի՞նչ եղանակ, ի՞նչ բիւ եւ ի՞նչ դեմք են հետեւեալ բայերը:

Կը պալլան, ճլուլլա՛, ճռռացին, կը տտտրուան, կը տնտնային, կը տրտնջաս, պխտի տնտնաս, կը ճլուլլայ, կը ճռռան, պատծե՛նք, մօտեցաւ, սուլեցին, կը շարէինք, խնդացէ՛ք:

41. Կետերուն տեղ պատշաճ բառերը դրե՛ք:

1. Աստուած օրուան մէջ ստեղծեց աշխարհս եւ օրը հանգիստ ըրաւ: — 2. Աստուած ու դրաւ գեղեցիկ պարտէզի մը մէջ որ կը կոչուի: — 3. Ագամ ու Եւա կերան արգիլուած էն, եւ վնասուեցան էն: — 4. Անոնք ունեցան երեք որդի՝,,: — 5. Կայէն սպաննեց իր եղբայրը, եւ անիծուեցաւ: — 6. Աստուած՝ տեսնելով որ մարդիկ գէշութիւն կ'ընեն՝ զանոնք պատծեց ով: Միայն ազատեցաւ ջրհեղեղէն: — 7. Աստուած պատուիրած էր Նոյին մը շինել եւ ջրհեղեղի ատեն անոր մէջ մտնել: — 8. Նոյ երեք որդի ունեցաւ,,: — 9. Մարդիկ ուղեցին շինել մը, բայց լեզուին խառնակեցաւ:

42. Կեսերունց սեղ որակական ածականներ դրե՛ք :
Օրինակ . — Դեղին ոսկի , կեղծ ոսկի , եւլն :

..... ոսկի , ածուխ , մեղր , մելան ,
..... դաս , արեւ , քացախ , քար ,
վարդ , վաճառական :

43. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք ամբողջ խօս-
քերով :

1. Ի՞նչ կ'ըսուի տաշտի ձեւով պզտիկ շէնքը որով
կը ճամբորդեն ծովու կամ գետի վրայ : — 2. Ի՞նչ
կ'ըսուի այն մարդը որ կը վարէ նաւակը : — 3. Ի՞նչ
կ'ըսուի այն գործիքը որով ջուրին վրայէն կը քա-
լեցընէ նաւակը : — 4. Ի՞նչ կ'ըսուի նաւ մը որ չո-
գիով կը քալէ : — 5. Ի՞նչ կ'ըսուի այն որ չողենաւ
մը կը վարէ : — 6. Ի՞նչ կ'ըսուի այն որ նաւով կը
ճամբորդէ : — 7. — Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուր նաւերը
կը մօտենան : — 8. Ի՞նչ այն տեղը ուր նաւերը խա-
րխախ նետելով՝ հանգիստ կը մնան : — 9. Ի՞նչ կ'ըս-
ուի այն որ նաւերու մէջ կ'աշխատի իբր գործաւոր :
— 10. Ո՞ր կ'աշխատին հնոցպանը , ղեկավարը , մե-
քենավարը , նաւապետը , նաւաստին , նաւուղիդը ,
եւայլն : — 11. Ո՞ր տեղ կը նորոգուին նաւերը :

10. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԸ

Տ. Որակական ածական . — Որակ կամ որպիսու-
թիւն նշանակող ածականները կը կոչուին Որակական
ածական , ասիկա սորվեցանք նախորդ դասին մէջ :

Չ. Ուրիշ տեսակ ածականներ . — Ուրիշ չորս տե-
սակ ածական ալ կայ :

1. Առարկայ մը , կամ անձ մը ցուցնելու համար
կ'ըսենք . աս մատիտը , աք խնձորը , ան աղջիկը , սա
վարդը , քա չունը , նա ծառը :

2. Երբ յայտնել ուզենք թէ այս ինչ բանը որո՞ւ
է , կ'ըսենք . իմ գիրքս , բու խնձորդ , անոր պոստ-
րիկը , իր գլուխը , մեր վարդերը , ձեր եղբայրները ,
անոնց քոյրերը :

3. Բանի մը քանի հատ կամ քանիերորդ ըլլալը ,
(թիւը կամ կարգը) ցուցնելու համար կ'ըսենք . մէկ
գիրք , երկու մարդ , երեք պատահան , չորս տղայ ,
հինգ ծառ , կամ առաջին , երկրորդ , երրորդ կարգ ելն :

4. Նաեւ կ'ըսենք անորո՞ւ կերպով . ամեն ծառ ,
ուրիշ գիրք , աղբիւր մը , ասանկ տղայ , ասանկ խօս-
քեր , անանկ թուղթ , միւս օրը , այսչափ խնձոր ելն :

10. Աս չորս տեսակները կը կոչուին .

1. Ցուցական ածական , 2. Սացական ածական ,
3. Թուական ածական , 4. Անորո՞ւ ածական :

44. Շեղագիր ածականներ ի՞նչ տեսակէ են . Որա-
կակա՞ն , ցուցակա՞ն , սացակա՞ն , բուական՞ քե
անորո՞ւ :

Պզտիկ տղան երկայն չափիկ մը հագեր է : — Սա
պտուղները խակ են : — Մեր հաւը երեք հաւկիթ ա-
ծեց : — Նա ծառին տակը աղբիւր մը կայ : — Աստ-
ուած մեծ է : — Շաբաթը եօթն օր է : — Անոնց գը-
րիչը մի՛ առնէք : — Ամեն տղայ իր գիրքէն թող
կարդայ : — Ամեն մարդու չի հաւնիր :

45. Սա ածականները հինգ խումբի բաժնեցե՛ք՝ Ո-
րակական , ցուցական , սացական , բուական եւ ա-
նորո՞ւ ածականները գտնելով իրարմէ :

Ամէն , մաքուր , ճերմակ , ութը , սա , մը , եօթե-
րորդ , մեր , անոնց , իր , քաջ , հիւսնդ , անոր , տա ,
երեսուն , քու , աղւոր , ան , այսչափ , սիրուն , իմ ,
չորս , նոյն , ամէն մէկ , հինգերորդ :

46. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք : Օրինակ . —

Այն մարդը որ ջորի կը պանե կ'ըսուի ջորեպան:

1. Ա. յն մարդը որ աղօրիք կը բանեցնէ: — 2. Ա. յն մարդը որ դուռը կը սպասէ: — 3. Ա. յն որ պարտէզ կը մշակէ: — 4. Ա. յն որ գինեատուն կը բանեցնէ: — 5. Ա. յն որ կառք կը բանեցնէ: — 6. Ա. յն որ եկեղեցին կը պահպանէ: — 7. Ա. յն որ բան մը կը պահպանէ: — 8. Ա. յն որ սենեակը կը պահպանէ: — 9. Ա. յն որ ջուրը կը պահպանէ: — 10. Ա. յն որ էշ կը բանեցրնէ: — 11. Ա. յն որ ուղտ կը պահպանէ: — 12. Ա. յն որ ձի կը պահէ: — 13. Ա. յն որ ախոռ կը պահպանէ:

47. Հրահանգ 45 ի ածականներուն ԲՈՒ մէյմէկ գական դրեք: Օրինակ. — Ամեն մարդ, մաքուր ձեռքեր:

8. — Որպիսո՞ւթիւն ցուցնող ածականներն ի՞նչ կ'ըսուին: 9. — Ուրիշ քանի՞ տեսակ ածական կայ: 1. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ածականը որ առարկայ մը ցոյց տալու համար կը գործածուի: 2. Իսկ ա՞ն որ կը յայտնէ, թէ այս ինչ բանը որո՞ւ է: 3. Իսկ ա՞ն որ բանի մը թիւը կամ կարգը կը ցուցնէ: 4. Ի՞նչ է անորոշ ածականը: 10. — Ըսէ՛ք հինգ տեսակ ածականներուն անունը:

11. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԴԻՆԻ

48. Հարցումներուն պատասխանեցէ՛ք մէյմէկ բայով. ի՞նչ կ'ընէ հիւանդ՝ կանգունով, սղոցով, ուրազով, գայլիկոնով (պուրկու), ձեւոցով (պրչկը), դուրով, աքծանով, յեսանով, քշտոցով (ֆլեսեհէ), կապարալարով, խարաբուզով:

49. Նոյն բային ԲՈՒ դրեք տարբային եւ նորէն գրեցէ՛ք. Օրինակ. — Հիւսնը կանգունով կը չափէ:

50. Նորէն գրեցէ՛ք՝ աւելցնելով սեռի խնդիր մը:

51. Սա անուններուն ծայրը Ս. Դ. Բ. կամ Ն.

դրեք: Օրինակ. — Աչք, աչքին, աչքեն, աչքով:

1. Դիրք, գիրք, գիրքէ, գիրքով: — 2. Լեզու, լեզուի, լեզուէ, լեզուով: — 3. Կրակ, կրակի, կրակէ, կրակով: — 4. Թաշկինակ, թաշկինակի, թաշկինակէ, թաշկինակով:

52. Նոյն բառերուն յոֆնակներն ալ գրեցէ՛ք յօդով եւ առանց յօդի:

53. Նոյն չորս խումբ բառերը մէյմէկ խօսքի մէջ գործածեցէ՛ք, իբր տարբայի, իբր խնդիր, իբր յատկացուցիչ կամ իբր ստորոգելի՝ ըստ յարմարութեան:

54. Կետերուն տեղ դրեք պատշաճ բառեր:

1. Արբա՛համ երկու կին ունէր, և: — 2. Աստուած ուզեց փորձել և անոր հրամայեց ողջակէզ ընել: — 3. Երբ լեռնէն վեր կ'ելլէին Իսահակ ըսաւ Արբա՛համին. «Ահա փայտ և ահա կըրակ, բայց ո՞ւր է»: — 4. Երբ լեռան գլուխն հասան, Արբա՛համ կապեց Իսահակն ուին վրայ դրաւ, ևը վերցուց որ զարնէ: — 5. Ան ատեն երեւցաւ Աստուծոյ և ըսաւ. «Արբա՛համ, մի՛ սպաններ»: — 6. Եւ Արբա՛համ մօտի մացառին մէջ տեսաւ կախուած մը զոր առաւ ըրաւ իր որդիին տեղ.

55. Սա բայերուն համապատասխանող գործիք եւ գործաւոր նշանակող բառերը գտէ՛ք:

Օրինակ. — Տառել, ուրագ, ասղաձագործ:

Տաշել, գամել, կոփել, խցել, նկարել, կտրել, պարզել, կղպել, հնչեցնել, պեղել, վարել, սանձել, իշխել:

12. ԴԱՍ. — « Կը » ՄԱՍՆԻԿԸ

11. Բային նախադաս մասնիկը. — Սահմանական եղանակի ներկայ և անկատար ժամանակներուն սկիզբը կը մասնիկը դնելու է: Օրինակ. — կը գրեմ, կը փայլիս, կը պոռայ, կը քալէինք, կը պտտէիք, կը լողային:

12. — Կը մասնիկը կու ձեւով կը գործածուի գալ, լալ, տալ միավանկ բառերէն առաջ: — Օրինակ. — կու գամ, կու լաս, կու տայ, կու գայինք, կու լայիք, կու տային.

13. — Իսկ ձայնաւորով սկսող բայերուն կը մասնիկը ր գիրը կը կորսնցնէ և (') ապաթարց մը կ'առնէ: — Օրինակ. Կ'երգեմ, կ'ապչիս, կ'աղայ, կ'երագէի, կ'անցնէիր, կ'որսար:

14. — Քանի մը բայեր ալ երբեք մասնիկ չեն առներ: Ատոնք են եմ, կամ, ունիմ, կրնամ, գիտեմ: Իսկ Ապառնի ժամանակէն առաջ պիտի կը դրուի:

56. Սա բայերուն սկիզբը դրեմ պատշաճ մասնիկներ կը, կու կամ կ':

1. Կը գրէք. — Ես ... ժողովեմ: Մենք ... ջրենք: Անոնք ... խնդրեն: Դուն ... սիրէիր: Ես ... լուայի: Դուք ... կարդայիք: Արեւը ... ծագէր: Դուն շատ ... պտտիր:

2. Կու գրէք. — Մենք ձեզի ... գանք: Գա'նուկ, ինչո՞ւ ... լաս: Քեզի խրատ ... տայ: Երէկ ուսկի՞ց ... գայիր, Ինծի գրիչ մը ... տա՞ս: Ծեծ կերաւ, ա'նոր համար ... լայ:

3. Կ' գրէք. — Հայրդ ... օրհնէ զիս: Շատ ... ա'ղաչեմ: Աս տղան ... ամէնայ: Հաց ... ուտէ՞ք: Ի՞նչ

... ուզեն: Մենք գիւղ ... երթանք: Աղուոր ... երգէր: Թութ ... ուտե՞ս: Ի՞նչ ... ընեն: Ինծի բա՞ն մը ... ըսէիր: Փիղերը շատ ... ապրին:

57. Հարցումներուն ամբողջ նախադասութիւններով պատասխանեցեմ:

1. Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուրկէ մարդիկ կ'երթեւեկեն: — 2. Ի՞նչպէս կը կոչուի ուղի մը որուն երկու քովը ծաւեր տնկուած են: — 3. Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուր չորս ճամբայ իրար կը կտրեն: — 4. Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուր շոգեկառքը կը կենայ: — 5. Այն ճամբան ուրկէ կ'անցնի շոգեկառքը: — 6. Ի՞նչ է արահետ, պողոտայ, ճամբայ, ուղի, փողոց, անցք, ջրանցք, կիրճ, կապան:

58. Վերացեալ անունները անկանի փոխելով՝ գրեցեմ այսպես. Սպասուհիին քաղաքապետութիւնը — քաղաքապետութիւնը:

Ընկերին քաղաքապետութիւնը: Եղբոր մեծութիւնը: Դպրոցականին հլութիւնը: Գինիին յստակութիւնը: Զրին պղտորութիւնը: Եզերքին լայնութիւնը, Մարդուն խոհականութիւնը: Քարին կարծրութիւնը: Զինուորին արիւթիւնը: Բանակին վարժութիւնը: Հագուստին մաքրութիւնը: Զրին տաքութիւնը, պաղութիւնը, գաղջութիւնը: Ծառին հաստութիւնը, Մարմնին ճկունութիւնը: Աշտարակին բարձրութիւնը: Փոռին լայնութիւնը: Կօշիկին աղտոտութիւնը: Ծովին խորութիւնը, անեղրութիւնը, ալեկոծութիւնը, Հովին սաստկութիւնը:

11. — Ո՞ր կը դրուի բայերուն կը մասնիկը: **12.** — Ե՞րբ կու կը դրուի: **13.** — Ե՞րբ կ' կը դրուի: **14.** — Ո՞ր բայեր կը մասնիկը չեն առներ: — Ապառնիէն առաջ ի՞նչ մասնիկ կը դրուի:

13. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

59. Ի՞նչպես կը վերջաւորին.

1. — Ա. լծորդութեան բայերուն սահմանակա-
տար յոքնակի Գ. դէմքը: — Ա. լծորդութեան կա-
տարեալ եղակի Բ. դէմքը: — 2. Բ. լծորդութեան
սահմ. յոքնակի Ա. դէմքը և կատարեալ եղակի Բ.
դէմքը: — 3. Գ. լծորդութեան անկատար եղակի
Գ. և կատարեալ յոքնակի Բ. Դէմքերը:

Ի՞նչ ըսել է լծորդել: — Ի՞նչ է բայի արմատ
ըսուածը:

Ի՞նչ ժամանակներ ունի սահմանական եղա-
նակը: — Անցեալը քանի՞ կերպ է: — Ապառնին ո՞ր
ժամանակէն կը շինուի և ի՞նչ փոփոխութեամբ:

60. Հետեւեալը օրինակեցե՛ք եւ բառերը սորվեցե՛ք:

(Նիւթը)	(Շինողը)	(Առարկան)
Քար	Քարակոփ, որմնադիր	Պատ, արձան, արձանադործ
Ապակի	Ապակեգործ,	Գուռ(*), սիւն Շիշ, գաւաթ, կա- ղամար
Կաւ	Բրուտ, աղիւսագործ	Աղիւս, կղմինտր, կա- րաս, փարջ
Փայտ	Ատաղձագործ, հիւսն, տակառագործ	Սեղան, առաստաղ, աթոռ, տակառ
Կաշի	Կաշեգործ, կօշկակար, կարուակ	Կօշիկ, ձիու փոկ, թամբ, եւայլն
Ատուի	Դերձակ	Տափատ, շրջազգեստ
Երկաթ	Դարբին, երկաթա- գործ	Դամ, շղթայ, բանա- լի, կղպաք
Արծաթ	Ոսկերիչ	Դգալ, ժամացոյցի սոււի, եւայլն

[*] Գուռ = Աղբիւրի աւազան. Տաճկ. Խալազ.

(Նիւթը)	(Շինողը)	(Առարկան)
Ոսկի	Ոսկերիչ, սեղանաւոր	Ժամացոյցի շղթայ, դրամ
Պղինձ	Պղնձագործ	Սան, կաթսայ, շըռ- նիճ, կոնք
Արույր	Ժամագործ, կանթե- ղագործ	Ժամացոյց, կանթեղ, լամպա

61. Նոյն բառերը գործածելով սապես խօսքեր շի-
նեցե՛ք:

Քարակոփը քար կը գործածէ գուռ շինելու համար:
Որմնադիրը քար » պատ » » »

Արձանագործը քար կը գործածէ արձաններ, սիւ-
ներ շինելու համար:

Ապակեգործը ապակիէ կը շինէ շիշ, գաւաթ, կա-
ղամար եւայլն:

62. Ածականներուն սակ զի՞ծ փառեցե՛ք՝ ետքը երկու
սիւնակի մեջ գրեցե՛ք լաւ յատկութիւն ցուցնողները
զաս, քերութիւն ցուցնողները զաս:

1. Ուշիմ, խնամոտ, ժիր, անհանդարտ, ծոյլ,
ուշադիր, շատախօս, անհոգ, կրթեալ, տգէտ, հլու
առակերտ մը: — 2. Գործունեայ, վարժ, ճարպիկ,
ծոյլ, խղճամիտ, պարկեշտ, հմուտ, զուարթ, դան-
դաղ, մտացի գործաւոր մը: — 3. Ագահ, ժլատ, խը-
նայող, ճապուկ, անգութ, վատ, շատախօս, թեթե-
ւամիտ, վախկոտ մարդ մը:

63. Գտե՛ք սա բառերուն արմատը:

1. Տնտես, տնտեսել, տնտեսութիւն, տնարար,
տնաշէն, տնաւեր, տանտիկին ևլն: — 2. Վառել,
վառարան, վառելիք, վառելափայտ: — 3. Աչխա-

րել, ապաշխարել, ապաշխարութիւն, ապաշխարանք : — 4. Աշխարհական, աշխարհագիր, աշխարհաբար, աշխարհիկ, ևլն :

(Մէն մի խումբի արմատը միակ բառ մ'է, հետեւաբար աշակերտը միայն 4 արմատ բառ պիտի գտնէ :)

64. Ածականները վերացեալ անունի փոխեցեմ, գոյականներն ալ յոգնակի լրեմ. այսպէս. Քայլերուն քերուքիւնը :

Թեթեւ քայլ : Երկդիմի խօսք : Հասուն պտուղ : Կանոնաւոր ընթացք : Պարկեշտ ծառայ : Ուղղամիտ խանութպան : Թանձր կերպաս : Սուր ճիւղ : Սակաւակեր ուղտ : Շատախօս դրացի : Առանձին սենեակ : Զուարթ ընկեր : Խոհեմ վարք : Պայծառ լուսին : Պարզ գիշեր : Թափանցիկ օդ : Ահեղ փոթորիկ : Լալկան աղջիկ :

14. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 8, 10, 12 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Բայերուն տեսակները. — Ածական բայերը կը կազմուին էական բայէն, որուն կը միանայ ստորոգելի մը : Ածական բայերը կը ցուցնեն գործողութիւն մը որ տէրբայիէն սեռի խնդրին կը փոխանցուի, կա՛մ գործողութիւնը տէր բային վրայ կը փնայ եւ կա՛մ տէր բային ուրիշէ մը կը կրէ գործողութիւնը : Ասոր համեմատ ալ ածական բայերը այլեւայլ տեսակ կ'ըլլան :

Ածականներուն տեսակները. — Ածականներն ալ իրենց իմաստին համեմատ, հինգ տեսակ են : — Որակական, Ցուցական, Ստացական, Թուական, Անորոշ :

ԿԸ մասնիկ. — Սահմանական եղանակի ներկան ու անկատարը բուն բայէն առաջ կը մասնիկ կ'առնեն : Երբ բայը միավանկ է, կու կ'առնէ : Իսկ երբ ձայնաւորով սկսի բայը, կ' կ'առնէ : Քանի մը բայեր ալ բնաւ չեն առներ այս մասնիկը :

15. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

65. ԾԱՌ. գոյականը վեց հոլովով

1. Ծառը կը ծաղկի — (հոս ծառը ուղղական հոլով տէր բայի է) : = 2. Ծառին պտուղը կը քաղեմ — (ծառին յատկացուցիչ է, պտուղը յատկացեալ է) : = 3. Ծառին կը փաթթուինք — (ծառին տրական հոլով բնութեան խնդիր է) : = 4. Ծառը կը կտրենք — (ծառը հայցական հոլով սեռի խնդիր է) : = 5. Ծառէն ինկայ — (ծառէն բացառական հոլով բնութեան խնդիր է) : = 6. Ծառով զարգարեցի — (ծառով գործիական հոլով բնութ. խնդիր է) :

66. Ծառ գոյականը յոգնակի ընելով նորէն գրեցեմ նոյն վեց նախադասութիւնները :

67. Առաջին նախադասութեան մէջ ո՞րն է skrep- ին. միւսներուն skrep- իները գտեմ եւ գրեցեմ :

68. Սա հարցումներուն պատասխանեցեմ :

1. Ի՞նչ պիտի ընենք երբ մեծնանք : — 2. Ի՞նչ պիտի ընէք երբ ձեր ծնողքը նեղութեան մէջ ըլլան : — 3. Ի՞նչ պիտի ընեն երբ գիրենք հալածենք : — 4. Ի՞նչ պիտի ընէ երբ դործ չունենայ : — Ի՞նչ պիտի ընես երբ յոգնիս : — 6. Ի՞նչ պիտի ընեմ երբ դպրոցէն ելլեմ :

69. Սա յատկացուցիչներուն քով երկու յատկացեալ դրեմ : Օրինակ. — Աղբափն խրճիթն ու արք : Աղբատին, հարուստին, թագաւորին, լեռին, կա-

քաւին, գեղացիին, գեղին, պարտեզին, երկրին, ճարտարապետին, ածուին, որմնադիրին, հիւանին, ատաղձագործին, քարակոփին, դարբինին, հացագործին, որսորդին, կարուակին, նաւին, ջուլհակին:

70. Կեսերուն տեղ ածական ստորոգելիներ դրեք եւ քսեք թէ լեռը ի՞նչպէս կ'ըլլայ, խոհիք ի՞նչպէս կ'ըլլայ, եւայլն: (Տե՛ս Ա. պրակ, էջ 95, հրահանգ 39):

Լեռը կ'ըլլայ: Խրճիթը կ'ըլլայ: Փողոցը կ'ըլլայ: Կիրճը կ'ըլլայ: Թիկնոցը կ'ըլլայ: Շուրջառը կ'ըլլայ: Մագը կ'ըլլայ: Կոտեմը կ'ըլլայ: Լեղակը կ'ըլլայ: Զիւնը կ'ըլլայ: Արիւնը կ'ըլլայ: Ածուխը կ'ըլլայ: Ծերերուն մագը կ'ըլլայ: Կղմինտրին գոյնը կ'ըլլայ:

71. Դրով ու բերանացի պատասխանեցեք:

Ո՞վ կը վաճառէ գինի, պտուղ, ծաղիկ, կօշիկ, ձուկ, միրգ, փայտ, ածուխ, միս, ապակի, ջուր, գիրք թուղթ, գորգ, մորթ, կաթ, դեղ, մածուն, կերպաս:— Օրինակ. Դիմեկանաւ գինի կը վաճառէ:

72. Ի՞նչ կ'ըսուի հետեւեալներուն պզտիկը (իկ մասնիկով):— Օրինակ. Պղտիկ մուկ մը կը կոչուի մկնիկ:

Ձուկ, թռչուն, անասուն, ճանճ, մանուկ, փայտ, հաց, սենեակ, խուց թուշ թաթ, պագ, ոտտ, թուղթ, կուրծ, փոք, քիթ, բերան, ճանկ, խունկ, դուռ, պորտ, փոս, վէպ:

16. ԴԱՍ. — ՀՈԼՈՎ [Շար.]

15. Անուններ կան որ հոլովման ընդհանուր կանոնին պէս չեն հոլովուիր. եղակի սեռականի և ուրիշ հոլովներու մէջ տարբեր ձեւ ալ կրնան ունենալ:

Ա. Կարգ մը միավանկ բառեր եղակիի մէջ ու կ'առնեն: Օրինակ. Մարդ, մարդու: Ծով, ծովու:

Բ. Ուղղականի մէջ քիւն վերջաւորող անուններ սեռականի մէջ կ'ըլլան թեան, բացառական՝ թեմէ, գործիական՝ թեամբ:— Օրինակ. Հեղուքիւն. մեծութիւն. — (սեռ.) հեղութեան, մեծութեան. — (բայ.) հեղութեմէ, մեծութեմէ. — (գործ.) հեղութեամբ, մեծութեամբ:

Գ. Եւս վերջաւորող բառեր սեռականի մէջ ընդհանուր կանոնին կը հետեւին, բայց ման ձեւով ալ կը գործածուին: Օր. Երգում, երգումի կամ երգման:

Դ. Ժամանակ նշանակող բառեր սեռականի մէջ ունան կը վերջաւորին: Օրինակ. — Տարի, տարւան: Ամիս, ամսուան:

16. Այս բացառութիւնները միայն եղակիի համար են, յօքնակիները ընդհանուր ձեւին պէս կ'ըլլան:

17. Սեռականի մէջ ընդհանուր ձեւէն տարբեր եղող ուրիշ անուններ ալ կան: Այդ տարբերութիւնները վարժութեամբ կարելի է սորվիլ:

73. Սա անունները սեռական հոլով րեք:

Մանկութիւն, գումարում, նաւ, ամիս, դարուն, հայր, տէր, Աստուած, սէր, Եգիպտացի, Սինա, Թուրքիա, հաշիւ, տղայ, մարդ, գլուխ, ճամբայ:

Պատմութիւն, մահ, շարժում, օր, աշուն, ձուկ, թռչ, կնքահայր, տանտիկին, քաղաքացի, պոլսեցի, կլիմա, Ֆրանսա, Պիրմանիա, ատեն, առաջ:

74. Նոյն բառերուն յոփնակի սեռականը գրեցեք:

75. Հետեւեալ հարցումներուն պատասխանելով «դպրոց» բառը գործածեցեք ամեն հոլովով:

1. Ի՞նչը չէնք է: — 2. Ուսկի՞ց կուգաս: — 3. Ի՞նչով մարդ կ'ըլլանք: — 4. Ինչի՞նչ դուռը մեծ է:

(Գործ)	(Գործիք)	(Դորձաւոր)
Կտրել	Կացին, Տապար	Փայտահատ :
»	Մկրատ, Կտրոց	Հիւսն, դերձակ, Լէն :
Բռնել	Ունելի, Լաւիտ	Դարբին
Հանել (գամ)	Աքծան	Հիւսն :
Դարձընել	Գրոց, Ճախրակ	Մանող :
»	Դուրդ, Անիւ	Բրուտ :
Մանել	Ջահրակ	Մանող :
Հիւսել(գուլպայ) Իլ, Ասեղ		Տանտիկին :
Ուորել (դերձան, բուրդ) Բոք		Գեղջկուհի :
Յօշել	Սակուր	Մսափաճառ :
Ծեծել	Սանդ, Թակ	Լուսցարար, դեղագործ :
Չարնել	Թակ	Ներկարար :
»	Հրացան	Որտորդ :
Մխել	Նիզակ, Տէգ Մկունդ	(Չինուոր :
Ուողել	Ցնցուղ	Պարտիզպան :
Հնձել	Մանգաղ	Արտհունձ :
Ճնշել, Տպել	Մամուլ	Տպագրիչ :
Չափել	Կարկին	Գծագրիչ :
Թրել	Տաշտ	Հացեփ :

18. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ (Գ.]

18. Ածական բայեր. — Ինչպէս տեսանք Տ դասին մէջ, ածական բայերը այլեւայլ տեսակ են :

19. Ներգործական բայ են անոնք որ կը նշանակեն թէ տէրբային կատարած գործողութիւնը ուրիշի մը (սեւի խնդիր) վրայ կը ներգործէ :

Օրինակ. — Օննիկ իր գիրքը պատռեց :

20. Սեւի խնդիր կ'առնեն մինակ ներգործական բայերը :

21. Չեզոք են այն բայեր որոնց գործողութիւնը ուրիշին չ'անցնիր, այլ տէրբային վրայ կը մնայ : Օրինակ. Ես կը պառկիմ, մենք կը նստինք :

22. Կրաւորական բայ են ան բայերը որոնց ենթական ուրիշի մը կատարած գործողութիւնը կը կրէ իր վրայ : Օրինակ. Մանածը իլին փաքուեցաւ :

23. Կրաւորական բայերը կը շինուին ներգործական բայերէն :

24. Անցողական բայ կ'ըսուին այն բայերը որոնց տէրբային ինք չի կատարեր գործողութիւնը, այլ ուրիշի մը կատարել կուտայ :

Օրինակ. բերել կուտամ, կը կերցընեմ :

25. Միադիմ են այն բայերը որ միայն Գ. գէմքով կը գործածուին :

Օրինակ. Կը ձիւնեմ, կ'անձնեմ, մեղք եմ, ցաւալի եմ :

83. Սա խօսքերուն մէջ բայերը ի՞նչ տեսակ են :

1. Աս գիրքը հինգ հազար հատ տպուեցաւ եւ շուտ մը ծախուեցաւ : — 2. Մաննիկը հանգարտ կը քնանայ օրրանին մէջ : — 3. Արթնալուն պէս թեւերը քակեցէք որ չ'ներուի, չիւայ, մեղք է : — 4. Երբ քակեցէք որ չ'ներուի, չիւայ, մեղք է : — 5. Աս չոր հացը կ'ուտելը գրեմ, ետքը կը քնանամ : — 6. Պարտիզուի՞, քիչ մը թրջէ որ կակուղնայ : — 7. Հասուն պտուղաւորներուն խտրը կը քաղէ : — 8. Խելօք կեցիր, ներք ախորժակով կ'ուտուին : — 9. Խելօք կեցիր, եթէ ոչ ա'լ չեմ սիրեր քեզ :

84. Գտնէք թէ ո՞ր արհեստաւոր կը շինէ :

Մկրատ, ժամացոյց, բանալի, կօշիկ, դէնք, վերմակ, փարչ, հաց, օղ, մանեակ, ապարանջան, գըրասեղան, տապակ, արձան, պատկեր, կաշի, տուն, նաւ, հովանոց, կաթսայ, մոմ, մատենադարան, գիրք, հադուստ, գորգ, լրագիր, խարտոց, ցնցուղ:

85. Հետեւեալ հասուածին մէջ գտե՛ք բայերը *skr-* բայիները եւ խնդիրները:

Ս Կ Ի Ի Ռ Ը

Դուք կը ճանչնա՞ք պղտիկ սիրուն կենդանին որ սկիւռ կը կոչուի: Անիկա կէս-վայրենի կեանք մը կը վարէ, եւ խելացութիւն ու հեղութիւն կը յայտնէ իր վարքով, այնպէս որ մարդիկ պէտք է կարեկցին սկիւռին և անոր խնայեն: Միա չ'ուտեր սկիւռը, ուրիշին վնաս ալ չի տար: Սովորաբար պտուղ կը սիրէ, մանաւանդ փեճեկաւոր պտուղներ կ'ուտէ. ընկոյզ, կաղին, նուշ, իր մաքրութեան, աշխոյժին, արթնութեան եւ հանճարեղութեան քիչ կենդանիներ կը հաւատարին:

86. Հարցումներուն պատասխանեցէ՛ք գրաւոր եւ բերանացի

1. Ձեր տան մէջ քանի՞ հոգի կայ, 2. Ձեր տունը ո՞ր թաղի մէջ է եւ ո՞ր փողոցը, 3. Ո՞ր եկեղեցին կ'երթաք, 4. Ի՞նչ է ձեր դպրոցին անունը, 5. Ձեր քաղաքին մէջ քանի՞ տուն կայ, 6. Ձեր քաղաքը ո՞ր դաւառի մէջ է եւ ո՞ր նահանգի, 7. Որո՞նք են ձեր քաղաքի թաղերուն անունները:

87. Սա անունները ուղղական հոլով են. գրեցէ՛ք անոնց սեռականն ու *sr*ականը: (*)

[*] Սեռական ու տրական մի եւ նոյն ձեւով են:

Ծառայութիւն, շահ, շարժում, ժամ, երգում, կնքահայր, սանամայր, տէր, տիկին, քոյր, Աստուած, սէր, պատանի, մատանի, տարի, պատիւ, արծիւ, կռիւ, թիւ, հաշիւ, տղայ, մարդ, գլուխ, ճամբայ:

[Դիտեցէ՛ք որ այս բառերուն սեռականը հօլովման ընդհանուր կանոնին պէս ի ով չըլլար:]

88. Նոյն բառեր իբրեւ յատկացուցիչ՝ սեռական հօլով պահեցէ՛ք, եւ անոնց հոլ յատկացեալներ գրէ՛ք: — Օրինակ. Ծառայութեան պատճիւր, Շահուն կէսը, Շարժման պատճառը եւն.:

18. — Քանի՞ տեսակ են ածական բայերը: 19. Ո՞ր բայեր ներգործական կ'ըսուին, 20. Ո՞ր բայեր սեռի խնդիր կ'առնեն, 21. Որո՞նք են չեզոք, 22. Որո՞նք կրաւորական են, 23. Նեն, 24. Որո՞նք են չենուին, 25. Ո՞ր բայերը կրաւորականներն ո՞ր բայերէն կը շինուին, 26. Ո՞ր բայերը անցողական են, 27. Իսկ միադէ՞մ:

19. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

89. Հարցումներուն պատասխանեցէ՛ք բերանացի եւ գրաւոր: ||

1. Ո՞րն է այն ժամանակը որ կը ցուցնէ թէ գործը կը կատարուի խօսուած պահուն: 2. Իսկ արդէն կատարուած գործ մը ցուցնող ժամանակին ինչ կ'ըսուի: 3 Վերջը կատարուելիք գործը ցուցնող ժամանակը որն է: 4. Որո՞նք են բային երեք ժամանակները:

90. Սա չորս խումբերուն մէջ ի՞նչ հոլով են շեղագիր բառերը եւ ի՞նչ պատճոհ ունին. *skr* բայի՞, սեռի խնդիր՞ քե բնութեան խնդիր են:

Ա. Շունը կը հաչէ: — Եղբայրս Աւետարան կը

կարգայ: — Պահապանը կը հսկէ: — Վարժապետը կը խրատէ իր սաները:

Բ. Երկինքը կը տեսնուի աստղեր: — Ես հայրիկս չափ կը սիրեմ: — Ես պատկեր գծեցի:

Գ. Վարժապետիս խրատը մտիկ կ'ընեմ: — Աւելին շուրջը մեզ կը լուսաւորեն: — Վերաբերուիս կոնակը կը կոճկեմ:

Դ. Դայր շուրջին կը նմանի: — Ատ կօշիկը ոսկիս չի յարմարիր: — Ծառեն պտուղ կը քաղենք: — Խաչիկը շուկան տեսայ: — Փայտով կրակ կը վառենք: — Գրիչով, քուղով ու մելամուղ գիր կը գրենք: — Բարեկամիս նուէր զրկեցի:

91. Եզակիները յոյճակի քրեք օրինակին պէս. — Օրինակ. Ուսուցիչը բարեբաւ մ'է: Ուսուցիչները բարեբաւներ են:

Գիրքը մարդու բարեկամն է: — Ծաղիկը պարտէզին զարդն է: — Շունը տան պահապանն է: — Վանքը ուխտատեղի է: — Վագրը անգութ կենդանի է: — Զութակը երաժշտական գործիք է: — Վարդը անուշահոտ ծաղիկ է: — Եկեղեցին սուրբ տեղ է: — Բոյնը թռչունին բնակարանն է: — Շերամը թրթուր է:

92. Սա ամականներուն ներհակը գտեմ:

Պաղ, ցած, ծանծաղուտ, լայն, ագահ, գուարթ, ժիր, հպարտ, կոշտ, բարի, ուղիղ, տկար, մեծ, ծառայ, աղտոտ, գէր, ծոյլ, դուլ, պղտոր, երկայն, ճերմակ, նոր, անուշ, անլի, քիչ, սուտ, ծեր:

93. Նոյն ամականները այբուբենի կարգով նորէն գրեցեմ՝ ներհակներն ալ միասին: — Օրինակ. Աժանսուղ:

94. Սա ամականներուն ներհակը գրեցեմ՝ նախագաս ԱՆ մասնիկով, եւ դեմ առ դեմ գրեցեմ:

Հաւատարիմ, մեղաւոր, ճաշակաւոր, թերի, խընամոտ, զգուշաւոր, սուտ, զոյգ, խելացի, մտացի, պարկեշտ, պատուաւոր, կանոնաւոր, հեռատես, մատչելի, անցաւոր, լուսաւոր, հանգարտ, հաստամատչելի, տուն, մաքուր, խարդախ, ստուերոտ, կասկածելի, չքեղ, զօրեղ, հնազանդ, միաբան, բարեկիրթ, խոհեմ:

95. Սա յոյճակի անունները եզակի քրեք՝ ծայրի երկամ ներ մասնիկը ջնջելով:

Ճանճեր, խնճորներ, կատուններ, էշեր, շողգամներ, դուռներ, դաշտեր, գաւազաններ, նամակներ, նաւակներ, պատեր, պատուհաններ, տէրեր, ներեր, հնոցներ, հացեր, շիշեր, փուշեր, թաշկինակներ, ջուրեր, դերձակներ, մատնոցներ, պայտեր, գոմեր, սղոցներ, ուրազներ, աքճաններ, գայլիկոններ, խզարներ, տախտակներ, մուշտակներ, բանդակներ, քաքարներ, չաքարներ, մատիտներ:

96. Որոշեցեմ ծառեր, բույսեր եւ բանջարեղեններ: Ետք նոյն բառերը այբուբենի կարգով գրեցեմ:

Յախ, վարդենի, մոլեխինդ, բողի, որթ, բալի, կաղնի, եղէգ, նռնենի, դդում, թթենի, մասրի, ճիթենի, նարնջենի, գի, ուղտափուշ, անանուխ, կոտեմ, նոճի, բարսի, արմաւենի, խոզկաղնի, վարունգ, սամիթ, չաման:

97. Սա վեց բայերը խոնարհեցեմ մեկ բայի պէս՝ գրելով Սահմ. ներկան, Անկասար, Կասարեալը եւ Ապառնին:

Յանել, քաղել, աղալ, թրել, եփել, ծախել:

98. Նոյն բայերէն սա ձեւով խօսեմ շինեցեմ, ապառնի ժամանակ:

Ես ցորեն կը ցանեմ, դուն ցորեն կը քաղես, ան ցորեն կ'աղայ. մենք ալիւր կը թրենք, դուք հաց կ'եփէք, անոնք հաց կը ծախեն :

99. Հետեւեալ հարցումներուն պատասխանեցիք, յետոյ քեի քս պատասխաններուն մէջ աւելցուած գոյականներն ի՞նչ հոլով են :

Օրինակ. — Հարցում. Որո՞ւ աղօթք կ'ընես : Պատասխան. Ասուծոյ աղօթք կ'ընեմ : (Ասուծոյ՝ եզակի քական հոլով է) :

1. Որո՞ւ աղօթք կ'ընես : — 2. Զո՞վ կը տեսնես արտին մէջ : — 3. Ի՞նչէն կը շինուի մուշտակը : — 4. Ինչո՞վ կը ծեծենք ցորենը : — 5. Ինչո՞վ կը կըշռենք միսը : — 6. Ի՞նչը կը թրեն հաց շինելու համար : — 7. Ինչի՞ն պտուղը դինի կ'ըլլայ : — 8. Ի՞նչ բանի պէտք ունիս կարդալու համար : — 9. Ո՞վ քեզի բան կը սորվեցընէ : — 10. Ինչո՞վ կը կտրեն մազերը : — 11. Որմէ՞ կը վախնաս : — 12. Ինչո՞վ կը խաղան տղաքը : — 13. Ի՞նչը կը խմուի :

100. Սա բայերը գտնեցիք 5 տեսակի (ներգործական կրաւորական, չեզոք, անցողական եւ միադիմ) :

Քաղեցինք, փրթիլ, երթալ, խնդացի, օգնեց, կը բուծէ, պիտի հիստուին, երգեցինք, բա՛ց, վառելու, քնանալ, շէնցնել, լաւ է, հաւանական է, կը բերուին, երեքցուց, այրեց, կը փրկէ, օրհնեցէք, կը ձիւնէ, պառկէ, կը գտնուին, կազմել, վըռնտել, հայհոյել, վարանիլ, քրտնիլ, անցնիլ, հրել, նայուիլ :

ԲԱՅԱՌԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

101. Ուշադրութիւն րեիք հետեւեալ անուններուն հոլովման ձեւին :

Նեղութենէ, մանկութենէ, պատմութենէ, էրիկէ կամ էրկընէ, հօրմէ, մօրմէ, տիրոջմէ, քրոջմէ, Աստուծմէ, լեռնէ, տնէ, դռնէ, եղբօրմէ, տագերոջմէ, տալոջմէ, ամառուընէ, իրիկուընէ, օրուընէ կամ օրէ, ձմեռուընէ, տղէ, մարդէ, գլխէ, ճամբէ, Իտալիայէ, Սինայէ, Էջմիածնէ, տեսչէ, ուսուցչէ, վանահօրմէ հաշիւէ կամ հաշուէ, Պոլսէ :

20. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 16 ԵՒ 18 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Հոլովելու այլ եւ այլ ձեւեր. — Կան անուններ որոնց եզակի սեռականը ի ու չի շինուիր : Այսպէս, քիւն վերջացողները սեռականի մէջ քեան կ'ըլլան : Խուժք մը միավանկ բառեր սեռականի մէջ ու կ'առնեն : Ում վերջացողներ եզակի սեռականի մէջ ման ձեւով ալ կ'ըլլան, եւ կան բառեր ալ որ ուան վերջաւորութիւնը կ'ունենան սեռականի մէջ :

Հինգ տեսակ բայ. — Ածական բայերը, իրենց իմաստին համեմատ, հինգ տեսակ կ'ըլլան : Ներգործական, Չեզոք, Կրաւորական, Անցողական, Միադիմ :

ՎԵՐՋ 5⁰. ԱՄՍՈՒԱՆ

Ն Ո Ր Դ Պ Ր Ո Ց

ՆԱԽԱԿԹՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

Պատկերազարդ գիրք Տարրական Նախակրթարանի ուսանողներու համար: Այս ձեռնարկին մէջ ուսման բոլոր առարկաները մշակուած եւ դասերու բաժնուած ըլլալով՝ անոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Ազգ. Դպրոցներու մէջ միօրինակ ժամանակացոյց ու Ծրագիր գործադրել: Սկզբունքն է՝ միակ դասարան, միակ դասատու եւ միակ դասագիրք: Ամբողջ գործը կը բաղկանայ 10 Պրակներէ: Դպրոցական տարին 10 ամիս հաշուելով մէն մի ամսուան համար աշակերտը պիտի ունենայ միակ Պրակ մը որուն մէջ ամփոփուած են իր ուսանելիք բոլոր ձեւերը: Բարոյագիտութիւն, Քաղաք. Կրթութիւն, Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Թուաբանութիւն, Դիտութիւններ եւ Մայրենի լեզու:

Մէկ օրինակի (կամ 10 պրակի) բաժանորդագինն է մինչեւ Սեպտ. **25 Լ.Բ.**

Արտասահմանի համար = 8 ֆր. (3 ռուպլի):

Տասը օրինակի բաժանորդագին (250 շրջ. կամ 80 ֆր. կամ 30 ռուպլի) մէկէն վճարողը 1 ձեռք, այն է 10 Պրակ նուէր կը ստանայ:

Պրակ առ Պրակ կը վաճառուի **5 Դահ.**

Բաժանորդագրութեան համար դիմել առ

Սմբատ Իսախան

Խորասանձեան Խան Սիրֆեհի

Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՏԻՆՍԿԻ

Կ. Պոլիս, Էսկի Ջապրիյէ հասցեսի, քիւ 61

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0240180

Նոր Դպրոցի այս Տարրական Բնթացքը ա-
ռակներսներու գիրքն է, եւ կը պատշաճի Տար-
րական ընթացքի երկու կարգերուն ալ, ինչ-
պէս բացատրուած է Շրջաբերական Ծանուցա-
գրին մէջ:

Ուրեմն այս գիրքը պիտի կարդան երկու
դասարաններու (Տարրական Առաջինի եւ Տար-
րական Երկրորդի) առակներսները մէկ մի Դաս-
ընթացք կամ Շրջան երկու տարուան ընթացք
մ'ըլլալով՝ Կրթական Նոր Ծրագրին համեմատ:

Բաժանորդագին 10 պրակի 25 դրուէ որ
է մէկ ուսանողին երկու տարուան մէջ դասա-
գրի համար ծախսելիք գումարը:

Նոր Դպրոցի պրակներուն հետ առակներ-
ները պիտի կարդան՝ իբրեւ ընթերցարան՝
Երրորդ Վարժ. Մանկանց, իբրեւ հաւաքածոյ՝
Ծաղկախաղ եւ Բ. Փունջ, իբրեւ շարադրութեան
գիրք՝ Գործնական Ընթացք Շարադրութեան
եւ Վաշեղյաբանութեան Սմբատ Դաւթեանի:

Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Էսկի Զապրիյէ հաստօսի, թիւ 61